

Una qüestió de toponímia: el domini senyorial del clergue Guillem Gaufred a Riudellots de la Selva l'any 1265

ELVIS MALLORQUÍ GARCIA
Historiador

Quaderns de la Selva, 19

•

Any 2007

p. 7 a 59

• CENTRE D'ESTUDIS SELVATANS •

A les comarques de Girona, la fragmentació de les senyories directes i la superposició dels seus dominis no és tan sols un fet real i comprovable per als segles de l'edat mitjana, sinó que també és un condicionant a totes les recerques que hom vulgui fer sobre la societat i el paisatge rurals en aquest període de la història. Especialment per als treballs d'història local, que són el fonament per a estudis de síntesi a nivell regional i global. A hores d'ara, ja són uns quants els estudis basats en capbreus efectuats per a comunitats rurals dels entorns de Girona, que demostren el gran nombre de senyors directes existents a cada lloc: a Vilobí d'Onyar hi havia 26 senyors directes l'any 1337, a Palafrugell el 1333 n'hi figuren 19, la mateixa xifra de senyors es troba a Sant Esteve d'en Bas als segles XIII i XIV, a Santa Pellaia i Santa Àgata n'eren 11 el 1314, a Sant Cebrià dels Alls 9 el 1319, a Sant Mateu de Montnegre entre el 1313 i el 1325 també en trobem 9, igual com a Vila-romà i Vall-llobrega als volts del 1315, a Fontanilles entre el 1323 i el 1334 se'n compten 8 i a Fitor se'n documenten 4 entre el 1320 i el 1352.¹ Així, s'ha pogut prendre consciència del greu error que implica analitzar un capbreu d'una localitat com a única font documental, sense contrastar-la amb altres capbreus coetanis, col·leccions de pergamins, registres notariais o fogatges.² Fins i tot en el cas de Cruïlles, on el capbreu del 1319 recull pràcticament tots els habitants del terme perquè estaven sotmesos, en graus diversos, al senyor del castell i al prior del monestir de Sant Miquel, existien unes quantes senyories menors: el monestir de Sant Pere de Galligants tenia quatre masos, el de Santa Maria d'Ullà dos masos i els de Sant Martí Sacosta i Sant Daniel de Girona i el cavaller Ferrer de Cruïlles tenien un mas cadascun.³

1. Josep M. MARQUÈS, «Vilobí d'Onyar a través del capbreu d'en Ramon Malars», *Estudis d'Història Agrària* [Barcelona], n. 5, 1984, p. 37-39; Jordi BOLÓS, «Habitat i societat a la parròquia de Sant Esteve d'en Bas a l'edat mitjana. Representació cartogràfica», dins: *VII Assemblea d'estudis sobre el comtat de Besalú*, Olot, 1992, p. 70-77, i *Els orígens medievals del paisatge català. L'arqueologia del paisatge com a font per conèixer la història de Catalunya*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2004, p. 82-83; Xavier SOLDEVILA, «Els capbreus de Fontanilles (1323-1334). Hipòtesis sobre la pagesia catalana medieval», *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins* [Girona], n. 35, 1995, p. 127-128; Pere TRIJUEQUE, *Els senyorius feudals de la batllia de Palamós*, Palamós: edició de l'autor, 2003, p. 12; Mercè ESPERT, *La senyoria del Priorat de Santa Anna de Barcelona a Palafrugell: estudi del capbreu de 1333*, tesina de doctorat inèdita, Barcelona: Universitat de Barcelona, 2004; Elvis MALLORQUÍ, *Les Gavarres a l'edat mitjana. Poblament i societat d'un massís del nord-est català*, Girona: CCG Edicions - Associació d'Història Rural de les Comarques Gironines - Centre de Recerca d'Història Rural de la Universitat de Girona, 2000, p. 108-112, i *Parròquia i societat rural al bisbat de Girona, segles XIII i XIV*, tesi doctoral inèdita, Girona: Universitat de Girona, 2007, p. 608-609.
2. SOLDEVILA, «Els capbreus...», p. 124-126; Elvis MALLORQUÍ, «Les campagnes de Géronne (Catalogne) à travers des capbreus de la première moitié du XIVe siècle», dins: Ghislain BRUNEL i altres (eds.), *Terriers et plans-terriers du XIIIe au XVIIIe siècle. Actes du colloque de Paris (23-25 septembre 1998)*, París: Association d'Histoire des Sociétés Rurales - École Nationale des Chartes, 2002, p. 346-349; Lluís TO, «La diferenciación pagesa a la diòcesi de Girona (segle XIV): una nota metodològica», dins: Miquel BARCELÓ i altres (eds.), *El feudalisme comptat i debatut. Formació i expansió del feudalisme català*, València: Universitat de València, 2003, p. 447-456.
3. Elvis MALLORQUÍ, «Homes, viles i masos (Cruïlles, 1319)», dins: Rosa CONGOST - Lluís TO (dir.), *Homes, masos, història. La Catalunya del nord-est (segles XI-XX)*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat - Institut de Llengua i Cultura Catalanes de la Universitat de Girona, 1999, p. 66. Un cas similar és el de la vall d'Amer, majoritàriament sotmesa a l'abat del monestir d'Amer, però on també hi havia altres senyors: el monestir de Sant Pere de Galligants, el sagristà del monestir d'Amer, el senyor d'Estela i Roca-salva, el de Llobera i els Bell-lloc de Girona; cf. Joan BLANCO, «Masos i masos grassos a la Vall d'Amer (segles XIV-XVI)», *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins* [Girona], n. 43, 2002, p. 43-45, i «Masos grassos a la Vall d'Amer (segles XIV-XVI): masos "ad benevisium" i estructures senyoriais», dins: BARCELÓ i altres, *El feudalisme...*, p. 406-408.

Tots els historiadors solen coincidir que la fragmentació de les senyories complicava enormement la seva pròpia gestió i dificultava la imposició per part dels senyors d'una senyoria jurisdiccional forta i que englobés tota la població d'una parròquia.⁴ Es tracta d'una situació que, certament, no hauria estat volguda pels diferents senyors que la patien: en la majoria de casos aquests reduïts dominis senyorials, sobretot els de les institucions eclesiàstiques, van formar-se a còpia de petites donacions de terres i masos que s'escalonen en un llarg període de temps.⁵ Però tampoc es detecten massa intents de canviar aquesta situació. De fet, la majoria de senyors van optar per adaptar-s'hi: en primer lloc, van optar per convertir els pagesos dels masos en els responsables del pagament dels diversos drets senyorials –censos, tasques, albergues, qüèsties, toltes, fòrcies i serveis en treball–; i en segon lloc, van escollir alguns tinents de masos com a batlles, és a dir, com a responsables de la recollida dels drets d'una senyoria en un veïnat, en una parròquia o en un grup de parròquies, depenent de la concentració o de la dispersió del domini senyorial en qüestió.⁶ Això sí, els senyors volcaven tots els seus esforços en controlar les persones que residien en els masos i, d'una manera molt especial, els seus batlles: a través dels asserviments, dels enfranquiments dels homenatges i dels mals usos, d'una banda, i a través de les capbrevacions i reconeixements de drets, de l'altra, els senyors aconseguien supervisar la transmissió indivisa del mas entre generacions i els matrimonis dels tinents dels masos per garantir la servitud dels seus descendents.⁷ Ara bé, els batlles, tot i la seva condició pagesa, s'anaven convertint en uns intermediaris entre els senyors i la resta de la pagesia. Prova de la seva ascensió social en són les cases on residien perquè es van formar –a imitació de les dels cavallers i nobles– a partir d'una torre inicial, tal com trobem en parròquies tan distants com Santa Creu d'Osor i Riudellots de la Selva.⁸

Malauradament, encara no s'ha realitzat cap estudi global sobre les batllies senyorials als segles XIII i XIV que pugui explicar més amb detall les dificultats

4. Lidia DONAT i altres, «Usos i abusos del concepte de mas (el cas de la regió de Girona, segles XII-XIV)», dins: M. Teresa FERRER MALLOL i altres (eds.), *El mas català durant l'edat mitjana i la moderna (segles IX-XVIII). Aspectes arqueològics, històrics, geogràfics, arquitectònics i antropològics. Actes del Col·loqui (Barcelona, 3-5 de novembre de 1999)*, Barcelona: Consell Superior d'Investigacions Científiques, 2001, p. 157-158.
5. Per Jordi Bolós, la formació d'aquestes senyories menors, a Sant Esteve d'en Bas, hauria estat anterior a la creació, entre els segles XI i XII, dels masos del terme; cf. BOLÓS, «Hàbitat...», p. 74-76, i *Els orígens...*, p. 82.
6. Lluís TO, «Le mas catalan du XIIe siècle: genèse et évolution d'une structure d'encadrement et d'asservissement de la paysannerie», *Cahiers de Civilisation Médiévale* [Poitiers], vol. 36, 1993, p. 161-165.
7. TO, «Le mas...», p. 171-174.
8. Elvis MALLORQUÍ, «El Sobirà de Santa Creu d'Horta (Osor): del mas medieval a la masia moderna», *Quaderns de la Selva* [Santa Coloma de Farners], n. 17, 2005, p. 87-88.

concretes de la gestió dels fragmentats dominis senyoriais del bisbat de Girona.⁹ I no és aquí on encetarem aquesta recerca. L'objectiu del present treball és constatar la distància existent entre els senyors directes i els homes dels seus dominis, prenent com a marc d'anàlisi el domini que els Vilademany, originaris d'Aiguaviva i senyors dels castells de Brunyola, Farners i de Cassà de la Selva entre d'altres,¹⁰ van tenir fins mitjan segle XIII a la parròquia de Riudellots de la Selva i que, a finals del mateix segle, va acabar en mans de l'Almoïna del Pa de la seu de Girona. El punt de partida de l'estudi és un procés judicial realitzat al llarg de l'any 1265 en el qual el clergue Guillem Gaufred, tresorer de la seu de Girona i comprador del domini dels Vilademany a Riudellots, va haver de defensar-se de l'intent dels procuradors del rei Jaume I i del noble Gastó de Bearn, senyor del castell de Fornells, d'apropiar-se d'uns drets i d'uns masos que, en realitat, no coneixien prou. Abans d'estudiar el document, però, analitzarem a fons l'evolució de la senyoria dels Vilademany entre els segles XII i XIV i intentarem contextualitzar la seva importància en relació amb les altres senyories existents a Riudellots en el mateix període.

1. El domini dels Vilademany a Riudellots de la Selva (segles XII i XIII)

Des dels pioners treballs de Joaquim Botet i Sisó, és cosa sabuda que el llinatge dels Vilademany tenia un domini a Riudellots de la Selva des del segle XII.¹¹ Tot i que diverses obres de divulgació simplifiquen el fet dient que tot Riudellots estava sotmès als Vilademany,¹² en realitat només posseïen una petita part dels masos i de les terres de la parròquia. Afortunadament, el fons documental de l'Almoïna del Pa de la seu de Girona, que s'ha conservat sencer entre l'Arxiu Diocesà de Girona –els pergamins– i l'Arxiu Històric de Girona –els llibres–, permet conèi-

9. De moment, l'únic de què disposem és de dades disperses: per exemple, el monestir de Sant Miquel de Cruïlles tenia dos batlles al terme de Cruïlles i un als llocs de Sant Sadurní, Llaneres, Fitor, Parlavà i Jafre, però no en tenia cap en les deu parròquies on es repartien els seus drets; a la parròquia del Castellar, a les Gavarres, hi conviuen els dos batlles de la seu de Girona, un del monestir d'Amer i el batlle del cavaller Ramon de Juià, resident a Llambilles; finalment, el cas de l'Almoïna del Pa de la seu de Girona, a través dels manuals de comptes dels pabordes, permet aproximar-se millor a la feina concreta dels batlles de la institució; cf. Elvis MALLORQUÍ, *El monestir de Sant Miquel de Cruïlles a l'edat mitjana. Estudi i edició dels documents (1035-1300)*, la Bisbal d'Empordà: Ajuntament, 2000, p. 65-83, i *Les Gavarres...*, p. 186-187; Rosa LLUCH, *Els remences. La senyoria de l'Almoïna de Girona als segles XIV i XV*, Girona: Associació d'Història Rural de les Comarques Gironines – Centre de Recerca d'Història Rural de la Universitat de Girona – Documenta Universitaria, 2005, p. 30-37.
10. La importància dels Vilademany a mitjan segle XIII es percep immediatament arran de la lectura del testament de Pere Ramon de Vilademany del 1251: les filles Eliards de Palafolls, Alamanda –casada amb Ponç de Montsoriu–, Brunissenda i Tiburgeta van rebre, respectivament, 2.000, 1.000, 1.000 i 7.000 sous de llegítima; mentrestant, les donacions als fills van ser més concretes: Bernat de Vilademany va obtenir el castell d'Aguilar, Berenguer de Vilademany l'honor del Congost al bisbat de Vic, el clergue Huguet de Vilademany els masos de Riudellots i l'hereu, Arnau de Vilademany, es va quedar amb els castells de Taradell, Soltterra, Farners, Argimón, Brunyola, Fornells, Cassà i la força de Vilademany; cf. ADG, Almoïna, Brunyola, pergami n. 225 (1251.08.08).
11. Joaquim BOTET i SISÓ, «Inundaciones en Riudellots de la Selva», *Revista de Gerona* [Girona], n. 9, 1885, p. 35, i «Provincia de Gerona», dins: Francesc CARRERAS CANDI, *Geografía General de Catalunya*, Barcelona: Editorial Albert Martín, 1913-1918, vol. 4, p. 1005.
12. *Gran Geografía Comarcal de Catalunya*, Barcelona: Fundació Enciclopèdia Catalana, 1981, vol. 3, p. 260-262; *Catalunya Romànica*, Barcelona: Fundació Enciclopèdia Catalana, 1991, vol. 5, p. 236.

xer amb molt detall l'evolució d'aquest domini senyorial entre el segle XII i els inicis del XIV, moment en què comencen a proliferar els capbreus senyorials. La primera notícia és de l'any 1165, en què Pere de Vilademany va establir a Guerau, ferrer, la ferreria que tenia al terme de Riudellots a canvi de la meitat del blat que n'obtingués, d'un cens anual de dos parells de capons i d'un pagament de 30 sous gironins d'entrada; poc després, el 1177, el mateix Pere de Vilademany, ara amb la seva muller Tiburgeta, van concedir a Bernat Gombau i Berenguera la batllia de tot el seu domini, o *honor*, que es repartia entre la parròquia de Riudellots i les vil·les de Campllong i Franciac, a canvi de 50 sous de Girona.¹³ Prop de vint anys després, segurament després de la mort de Pere de Vilademany, el seu successor i fill, Pere Ramon de Vilademany, va confirmar l'establiment de la batllia a Bernat Gombau i Berenguera, juntament amb el mas on vivien i amb tots els drets derivats de la batllia; a més, pel preu de 200 sous barcelonesos, els va enfranquir de les qüestions, toltes i fòrcies, els va prometre que no els farien empenyorar mai i els va concedir que per l'entrada o sortida de dones del mas –per causa de matrimoni– només els demanaria un moltó blanc.¹⁴

Des del començament, doncs, les figures clau del domini dels Vilademany a Riudellots eren els batlles que residien al mas Gombau. El seu poder era notable perquè, a més de recaptar les rendes pel seu senyor, se'n quedaven una part considerable: segons l'establiment del 1177 el batlle tenia dret a rebre el redelme dels esplets, dels eximents, dels establiments, dels terços i de les redempcions i de tots els drets que n'obtenien els senyors i, com a millora, podia obtenir tot el sègol, les faves, el mill, la milca, el lli, el cànem, una esquitllada de blat del llòçol de la ferreria, la meitat de les joves i els polls de trescol. Per això no ha d'estranyar que, al segle XIII, els Gombau gairebé aconseguissin crear una petita senyoria dintre del domini dels Vilademany. En tenim unes poques dades, però, molt indicatives.

L'any 1231 Ramon Esteve es va fer home propi de Pere Ramon de Vilademany perquè, arrel del seu matrimoni amb Alamanda Gombau, entrava al mas Gombau i es convertia en el nou batlle del domini; vint anys després, el 1251, havia comprat a un jueu, Vidal Barceló, el cens que el mas Borrell de Riudellots havia de prestar als Vilademany i va exigir a Guillema Borrell, habitant del mas, que li pagués 13 sous i 4 diners barcelonesos que tenia endarrerits, posant com a garantia la vaixel·la i una tina del mas; i l'any 1252 els batlles Ramon Esteve i Alamanda van comprar a Pere Fresolf de Vilobí el cens, consistent en una oca, que anualment rebia del mas de Ramon Amalric de Riudellots.¹⁵ Així, els batlles dels Vilademany van començar a tenir masos i persones sota la seva dependència: el 1255 Alamanda Gombau i la seva família van enfranquir dues filles de Berenguer

13. ADG, Almoïna, Riudellots de la Selva, pergami n. 40 (1165.09.20) i pergami n. 150 (1177.04.03).

14. ADG, Almoïna, Riudellots de la Selva, pergami n. 151 (1196.01.05).

15. ADG, Almoïna, Riudellots de la Selva, pergami n. 46 (1231.06.15), pergami n. 50 (1251.10.08) i pergami n. 51 (1252.10.14).

Cornet, home propi seu.¹⁶ I fins i tot els mateixos Vilademany identificaven el seu domini, o honor, a Riudellots amb la batilla dels Gombau: l'any 1256 es documenta l'"*honor de Riulolutorum uel bajulie Petri Gomballi de Riulolutorum*".¹⁷

En bona part, aquesta situació havia estat fruit del desgavell en la gestió del domini just després de la mort de Pere Ramon de Vilademany, l'any 1251. Segons el seu testament,¹⁸ el domini que tenia a Riudellots de la Selva va ser pel seu fill Hug –o Huguet– que va decidir vendre'l, tot just un any després de la mort del seu pare, al ciutadà gironí Berenguer de Sant Celoni per a un període de quinze anys; de seguida, va allargar la venda, primer, per a dos anys més i, després, per uns altres tres anys.¹⁹ La finalitat d'aquestes vendes a carta de gràcia era, segurament, l'obtenció ràpida de diners per eixugar alguns deutes: Hug de Vilademany va aconseguir 1.650 sous en poc més d'un mes. Aparentment, l'any següent va vendre de manera definitiva el domini a Berenguer de Sant Celoni, pel preu de 2.500 sous barcelonesos, però no degué ésser així perquè aquest darrer, el 1254, va prometre a Hug de Vilademany que li tornaria els masos i les possessions de Riudellots si pagava el que li devia a la taula de canvi de Berenguer Duran de Girona.²⁰ Huguet de Vilademany, però, no només ho va incomplir, sinó que l'any 1255 va vendre tots els seus drets al seu germà Arnau de Vilademany, l'hereu de la nissaga, a canvi de 3.600 sous barcelonesos.²¹ Evidentment, aquest fet va conduir a un enfrontament judicial entre Berenguer de Sant Celoni, junt amb el seu germà Bernat, amb els germans Vilademany del qual, de moment, no tenim notícia, fins l'any 1256 en què Arnau de Vilademany, que havia rebut tots els drets després de la mort del seu germà Huguet, va cedir tots els drets sobre les possessions de Riudellots al clergue de la seu de Girona Guillem Gaufred, a canvi de 5.700 sous barcelonesos amb els quals es compensaven els drets adquirits pels Sant Celoni.²²

Així va ser com el clergue de la seu de Girona Guillem Gaufred, que n'esdevingué tresorer, es va convertir en senyor d'alguns masos i d'algunes terres a Riudellots de la Selva. Els drets que van ser traspassats entre el 1252 i el 1256 se solien enumerar de manera genèrica: es tractava d'uns masos, els seus honors i possessions conreades i ermes, les bordes i les masoveries dels masos, els horts, els hortals, les trilles, els arbres, les entrades i les eixides i els homes i dones que hi vivien; a més, hi havia un seguit de prestacions corresponents a censos, usatges, agrers, joves, batudes, tragines, quèsties, toltes i forces; també s'esmen-

16. ADG, Almoïna, Riudellots de la Selva, pergami n. 57 (1255.12.28)

17. ADG, Almoïna, Riudellots de la Selva, pergami n. 59 (1256.12.26); cf. també: ADG, Almoïna, Riudellots de la Selva, pergami n. 60 (1256.10.12)

18. ADG, Almoïna, Brunyola, pergami n. 225 (1251.08.08); cf. nota 12

19. ADG, Almoïna, Riudellots de la Selva, pergamins n. 52, 54 i 55 (1252.10.07), pergami n. 53 (1252.10.09) i pergami n. 54 (1252.11.06).

20. ADG, Almoïna, Cassà de la Selva, pergami n. 651 (1253.06.11); ACG, pergamins del segle XIII, s. n. (1254.06.15).

21. ADG, Almoïna, Riudellots de la Selva, pergami n. 58 (1255.04.13).

22. ADG, Almoïna, Riudellots de la Selva, pergami n. 60 (1256.10.12) i pergami n. 59 (1256.12.26); i Cassà de la Selva, pergami n. 654 (1256.12.10) i pergami n. 652 (1256.12.18). Huguet de Vilademany figura com a difunt, "*condam*", el 26 de desembre del 1256.

taven les taxes corresponents als senyors en relació a les terres, com els terços, lluïsmes i foriscapis, els eiximents, els plets, els establiments, els emprius –boscós, deveses, vies, carreres, monts, prats, pastures, fonts i llenya–, els firmaments i les àrsies; i, finalment, s'especificaven les prestacions derivades de la servitud, com les redempcions dels homes i les dones, les cugúcies, les eixòrquies i les intèsties.²³ Alguns documents, però, concreten amb noms propis el contingut de les successives compravendes del domini dels Vilademany: la primera venda dels masos que va fer Hug de Vilademany el 1252, la van signar Ramon Esteve i la muller Alamanda Gombau, Pere Ponç i la muller Riquensa, Guillem Borrella, Esteve Arbert i la muller Dolça i Maria Mateua; el 1253 s'especificuen els masos de Ramon Esteve, d'Esteve Arbert i de Pere Bover, els masos Mata i Borrell i, a Sant Andreu Salou, la masada de Berenguer Vidal; l'any 1256 s'esmenten els masos de Pere Gombau, Pere Ponç i Esteve Arbert, els masos Mateu i Borrell, la masada de Berenguer Vidal a Sant Andreu i el domini sobre la persona i la descendència de Roig Astorga, a més dels censos sobre terres de Ferrer d'Olivera, Berenguer Cornet, Ponç de Jovals, Estrader Mir, Guillem Moragues, Guillem Guerau de Benaula, Roig de Pujada, Pere Agret, en Boscà, en Bagastrà, en Serra de Ridevilla i en Rissac, d'alguns censos més al terme de Campllong, d'una vuitena part del delme que Arnau de Vilademany havia comprat al cabiscol de Girona, Ermengol de Cervià, i del cens i del domini sobre la ferreria de Riudellots.²⁴ El més interessant, però, és un curt llevador de censos, no datat però, sense dubte, poc posterior a la compra, que el clergue Guillem Gaufred va fer redactar per tal de controlar, de primera mà, els drets que havia comprat: es tractava dels masos Gombau, Ponç, Borrell, Mateu i Arbert i les bordes Cornet, Olivera i Boscà, amb els homes i dones que hi vivien, juntament amb les tasques i censos que pagaven les seves terres i possessions i també les que pagaven Berenguer Vidal de Sant Andreu Salou, en Bagastrà, Ponç de Joval, en Serra de Ridevilla, Estrader Mir, el mas de Ramon Amalric, Ferrer Jover i el germà Arnau Calvet, Joan de Rovira de Franciac, Pere i Arnau de Romaguera, el mas Moragues, el mas Agret, Ferrer Seguer, Guillem Guerau de Benaula, Roig de Pujada i Pere de Bugantó; a part, hi havia la ferreria de Riudellots que pagava un cens i la meitat del llòçol.²⁵

Els batlles del domini, Alamanda Gombau i la seva mare Ermessenda van definir, en un primer moment, els drets que sobre ells tenia el nou senyor, però al cap de poc s'hi van enfrontar en un plet que va acabar el juny del 1257 en un detallat compromís, amb els drets que, a partir d'aleshores, corresponien al batlle i al senyor.²⁶ Molt probablement, el clergue Guillem Gaufred no volia tolerar el fet que els Gombau s'estessin convertint en uns petits senyors a l'interior del seu

23. ADG, Almoïna, Riudellots de la Selva, pergami n. 52 (1252.10.07), pergami n. 53 (1252.10.09), pergami n. 56 (1252.11.06), pergami n. 58 (1255.04.13) i pergami n. 60 (1256.10.12); i Cassà de la Selva, pergami n. 654 (1256.12.10).

24. ADG, Almoïna, Riudellots de la Selva, pergami n. 52 (1252.10.07), i Cassà de la Selva, pergami n. 651 (1253.06.11), pergami n. 654 (1256.12.10) i pergami n. 652 (1256.12.18).

25. ADG, Almoïna, Cassà de la Selva, pergami n. 669 (1256 ca.).

26. ADG, Almoïna, Riudellots de la Creu, pergami n. 21 (1256.12.16) i Cassà de la Selva, pergami n. 655 (1257.06.04).

domini; per això, es va decidir a comprar-los, l'any 1263 i per 318 sous, les tasques, els censos, els agrers, les joves i tot el domini que Guillema Gombau, filla d'Alamanda, i el seu marit Salandí de Puig tenien sobre les bordes Cornet, Boscà i Olivera i els seus habitants.²⁷ Ara bé, això no va eliminar els vincles d'aquests darrers envers el tinent del mas Gombau: l'any 1264 el sotsveguer reial de Girona va enfranquir l'esmentat Salandí, Berenguer Cornet, Pere Boscà i Ferrer d'Olivera de la guàrdia i del guiatge al servei del rei.²⁸

Després d'aclarir la complexitat enorme de la compra del domini i de resoldre les diferències amb els batlles Gombau, el clergue Guillem Gaufred es va enfrontar al moment més crític de tota l'etapa del seu domini sobre els masos i la ferreria dels Vilademany a Riudellots, que va durar fins a la donació que va fer en el seu testament, l'any 1292, a l'Almoïna del Pa de la seu de Girona.²⁹ Va ser l'any 1265 quan els procuradors dels feus del rei Jaume I i del noble Gastó de Bearn, senyor del castell de Fornells, van denunciar la venda de "*septem mansos seu dominium ipsorum in parrochia Sancti Stephani de Riulutorum in loco uocato Rayl*" que havia fet el cavaller Arnau de Vilademany al clergue gironí Guillem Gaufred, el qual, en tant que eclesiàstic, era una "*personam prohibitam*" per posseir béns en feu de nobles i del rei.³⁰ Guillem va reaccionar decididament: va cercar molts testimonis de Riudellots i de les parròquies veïnes per demostrar que els masos no es trobaven al lloc esmentat sinó "*in loco uocato Ribolta*". I ho va aconseguir: va reduir l'acusació de ser una persona prohibida per comprar dominis laics a un problema de toponímia i ell, que coneixia de prop les terres que havia comprat –no en va havia fet redactar un llevador l'any 1256–, se'n va sortir satisfactòriament. El plet, que s'ha conservat força sencer, des de la presentació de la demanda fins a la sentència i, sobretot, amb les declaracions de 22 testimonis, ofereix una magnífica oportunitat per aproximar-se a la percepció de l'organització del territori que tenien els seus habitants, pagesos tots, els senyors i els agents senyorials intermedis. La toponímia, la condició de mas i de borda, les distàncies i els veïnats són elements que contribuïen a definir l'espai en què vivien els riudellotencs del segle XIII i que, en el context del procés judicial en el qual apareixen, tenien una clara utilitat per als, a vegades, llunyans senyors directes. Abans, però, d'entrar en l'anàlisi del document, cal presentar la complexa estructura senyorial de la parròquia de Riudellots de la Selva als segles XIII i XIV.

27. ADG, Almoïna, Riudellots de la Selva, pergami n. 67 (1263.10.20).

28. ADG, Almoïna, Riudellots de la Selva, pergami n. 68 (1264.08.14).

29. ADG, Almoïna, Brunyola, pergami n. 216 (1292.08.12).

30. ADG, Almoïna, Riudellots de la Selva, pergami n. 69 (1265.04.30-1265.12.15) i pergami n. 41 (1265.05.15-1265.06.05); cf. Apèndix 1, 2, 3 i 4.

2. Les senyories directes a la parròquia de Riudellots de la Selva

El terme parroquial de Riudellots de la Selva es va començar a configurar a finals del segle IX: el bisbe Teuter de Girona va donar a la canònica de la seu de Girona els delmes de catorze esglésies del pla de Girona, entre les quals es trobava la “*basilicam de Riodeluto*”.³¹ El fet que s’esmenti el delme en aquest document –el primer del bisbat de Girona que hi fa referència– fa pensar que en aquest moment el territori gironí s’estava estructurant a partir de les esglésies parroquials. Segurament, però, no hi havia encara límits fixos sobre el terreny i els delmes es pagaven a partir de les unitats d’explotació existents en aquest moment, les *villae*.³² De fet, no és fins ben entrat el segle XI que la parròquia de Riudellots es esmentada com a límit meridional de diversos alous i possessions situades a Fornells els anys 1028 i 1041.³³ L’estabilitat del terme parroquial de Riudellots es va mantenir durant tota la resta de l’edat mitjana.³⁴ Segurament, la prestació del delme, que es repartien el cabiscol de la seu de Girona, el paborde de l’Almoïna del Pa i un cavaller de Bescanó,³⁵ i el districte de la ferreria de Riudellots,³⁶ propietat de l’Almoïna del Pa, van contribuir a enfortir la solidesa de la parròquia

31. ACG, pergami n. 6 (887.11.24; Ramon MARTÍ, *Col·lecció diplomàtica de la seu de Girona (817-1100)*, Barcelona: Fundació Noguera, 1997: n. 17). En la donació hi figuren els temples de Canet, Cartellà, Sant Gregori, Estanyol, Aiguaviva, Salitja, Vilobí, Riudellots, Fornells, Cassà de la Selva, Llambilles, Salt, Montfullà i Vilablareix.
32. Josep M. MARQUÈS, «Creació i extinció de parròquies al bisbat de Girona», *Annals de l’Institut d’Estudis Gironins* [Girona], n. 35, 1995, p. 405-446, i «Parròquies i divisió administrativa del territori, fins al s. XI», *Annals de l’Institut d’Estudis Gironins* [Girona], n. 38, 1996-1997, p. 1501-1520.
33. ADG, Almoïna, Fornells de la Selva, pergami n. 1 (1028.01.24; MARTÍ, *Col·lecció...*: n. 193) i pergami n. 42 (1041.05.01; MARTÍ, *Col·lecció...*: n. 235). El teixit parroquial d’aquest sector proper a la ciutat de Girona s’estava definint en aquests mateixos anys: l’any 1045 el lloc de Franciac era un lloc situat “*infra terminos de parroquias Sanctos Stephanos de Kalidas et ad Riodelutos*” i el 1068 estava dins el terme de Riudellots; l’any 1079 es va consagrar el temple de Sant Mateu de Franciac, sufragani de Caldes fins que, més tard, esdevingué finalment una parròquia independent; cf. ASD, pergami n. 8 (1045.03.31; Josep M. MARQUÈS, *Col·lecció diplomàtica de Sant Daniel de Girona (924-1300)*, Barcelona: Fundació Noguera, 1997: n. 14); BRAH, manuscrit 11-6-183 Cartoral..., f. 20 (1068.05.19; Josep RIUS, «Cartes antigues de Sant Martí Sacosta», *Analeccta Sacra Tarraconensis* [Barcelona], n. 4, 1928, p. 343-394: n. 9); ADG, sense signatura (1079.01.30; Ramon ORDEIG, *Les dotalles de les esglésies de Catalunya (segles IX-XII)*, Vic: Fundació Galliga – edició pròpia, 1993-2002, vol. 4: n. 240).
34. En realitat, l’actual terme municipal de Riudellots de la Selva, nascut al segle XIX, és el successor directe de la parròquia medieval, que es va mantenir intacta al llarg dels segles de l’època moderna gràcies a pràctiques com el ritual del salpàs; cf. Joaquim M. PUIGVERT, *Església, territori i sociabilitat (s. XVII-XIX)*, Vic: Eumo Editorial, 2000, p. 32-34; Jesús BURGUEÑO – Ferran LASSO DE LA VEGA, *Història del mapa municipal de Catalunya*, Barcelona: Generalitat de Catalunya – Direcció General d’Administració Local, 2002.
35. Els anys 1336 i 1362 es recull que el cabiscol rebia 5/8 parts del delme de pa, lli i canem, que el paborde de l’Almoïna es quedava 3/8 de la resta i que l’última part era per en Vilanova de Bescanó; cf. ADG, Seu de Girona, Cabiscol Major, pergami n. 5 (1336.09.13; cf. MALLORQUÍ, *Parròquia...*, document n. 24a); ADG, Mitra, Llibre Verd dels feus, f. 133v-134r (1362...; MALLORQUÍ, *Parròquia...*: document n. 24b).
36. Des de l’any 1165 la ferreria pertanyia al domini dels Vilademany que va passar a Guillem Gaufred i l’Almoïna; cf. ADG, Almoïna, Riudellots de la Selva, pergami n. 40 (1165.09.20). Per un document posterior, del 1234, sabem que els Vilademany tenien el delme i la ferreria de Riudellots com a feu del cabiscol de la seu de Girona; cf. ADG, Almoïna, Riudellots de la Selva, pergami n. 19 (1234.05.14).

riudellotenca, tant que és el marc de referència emprat pels fogatges de la segona meitat del segle XIV.³⁷

A l'interior de la parròquia de Riudellots de la Selva, però, hi havia moltes senyories cap de les quals, ni tampoc els Vilademany, va arribar a exercir un domini sobre tots els habitants del terme com feien els senyors dels castells termenats. Les senyories repartides en la parròquia de Riudellots se superposaven les unes a les altres d'una manera, a vegades, molt complexa. Això ja era així al segle XI: segons el cartoral de Sant Martí Sacosta, les terres que van ser donades al monestir entre el 1065 i el 1109 limitaven amb terres d'altres senyors;³⁸ per al segle XIV, l'increment de la documentació permet arribar a un grau de detall molt gran: per exemple, l'any 1320 Pere Morat tenia el seu mas, juntament amb el clos i una feixa al Pla d'Onyar, sota domini directe de l'abadessa de Sant Daniel de Girona; mentrestant, tenia un alou al lloc d'Olivera, dos camps, tres jornals i una mica de terra per l'altar de Sant Domènec de la seu, un camp pel Ferial de la seu, tres camps, dues feixes i un quadró pel monestir de Sant Pere de Galligants, una feixa per l'Hospital Nou de Girona, dues feixes per l'Almoina del Pa de Girona, una feixa per Pere Berenguer Estruç de Campllong, dues feixes pel monestir de Sant Martí Sacosta, un camp pel ciutadà gironí Bernat de Banyoles, una feixola i unes cases a la cellera pel cabiscol de la seu i, finalment, una feixa per l'altar de Sant Esteve de l'església de Sant Feliu de Girona.³⁹

El fet que bona part dels senyors amb dominis a Riudellots siguin institucions eclesiàstiques significa que s'ha pogut conservar, gairebé de manera completa, la documentació que van generar aquestes senyories entre els segles XIII i XIV. A més, s'han preservat els arxius patrimonials de tres cases de Riudellots de la Selva –mas Ciurana, mas Ros i mas Calderó–, que havien incorporat uns quants masos més del mateix terme, enriqueix encara més l'anàlisi del repartiment dels drets sobre les terres i els homes als segles medievals. Les dades que presentem a continuació, tanmateix, són només una primera aproximació a l'estudi de les senyories riudellotenques que caldrà completar amb la consulta d'alguns fons documentals que han quedat pendents i, sobretot, amb la comparació amb documents –capbreus preferentment– d'època moderna.⁴⁰ La feina realitzada en aquest

37. Josep IGLÉSIES, «El fogaje de 1365-1370. Contribución al conocimiento de la población de Cataluña en la segunda mitad del siglo XIV», *Memorias de la Real Academia de Ciencias y Artes de Barcelona* [Barcelona], vol. 34, 1962, p. 341 i p. 343-344; Josep M. PONS GURI: «Un fogatjament desconegut de l'any 1358», dins: Josep M. PONS GURI, *Recull d'estudis d'història jurídica catalana*, Barcelona: Fundació Noguera, 1989, vol. 1, p. 376-377; Esther REDONDO, *El fogatjament general de Catalunya de 1378*, Barcelona: Consell Superior d'Investigacions Científiques – Institució Milà i Fontanals, Departament d'Estudis Medievals, 2002, p. 155.
38. S'hi cementen les esglésies de Santa Maria –la seu de Girona–, Sant Feliu –de Girona–, el cabiscol Ponç –de la seu de Girona–, de Sant Pere –de Galligants–, de Sant Miquel de Fluvià, de Sant Daniel, de Sant Esteve –de Riudellots– i d'Umbert Odó i la muller Sicardis; cf. RIUS, «Cartes...», p. 362-374.
39. ASD, pergami n. 524 (1320.08.21).
40. Qüestions de temps han impedit, per a aquest article, la consulta del fons patrimonial Ciurana, del capbreu de l'Almoina dels anys 1328 i 1329 i dels pergamins de l'Arxiu Capitular de Girona del segle XIV. En relació a la documentació dels segles moderns referents a Riudellots, caldrà resseguir els diversos capbreus que es troben a l'Arxiu Històric de Girona, com els de Sant Martí Sacosta dels anys 1584 i 1644-1645 o el de la Pabòrdia de Setembre del 1577; cf. AHG, Notarial, Girona-3, vol. 383 (1584), Girona-4, vol. 374 (1577), i Girona-9, vol. 520 (1644-1645).

treball consisteix sobretot en l'elaboració d'un llistat de masos i d'habitants de Riudellots (cf. Apèndix 5) a partir de la lectura de 269 documents dels segles XIII i XIV referents a Riudellots de la Selva que han estat localitzats fins ara, entre pergamins originals, assentaments de manuals notariais i, quan no ha estat possible, registres. Això permet, doncs, que ara poguem repassar, un a un, cadascun dels dominis senyorials existents a la parròquia de Riudellots.⁴¹

1. **L'Almoïna del Pa de la seu de Girona**, al segle XIV, es convertí en la principal senyoria directa de Riudellots de la Selva. El seu patrimoni en aquesta parròquia es va formar a través de successives donacions pietoses. Algunes no es van consolidar: abans de l'any 1258 el paborde de l'Almoïna, Pere de Pedrinyà, havia comprat a Pericó, fill del difunt Pere Estruç, quatre masos situats al lloc de Benaula;⁴² ara bé, els masos de Guillem Guerau de Benaula, Guillem Arnau de Benaula, Pere Capell i Mercader Rossega van acabar, cinc anys després, en mans de l'Hospital Nou de Girona. En canvi, la deixa testamentària de Guillem Gaufred, clergue del capítol de la seu de Girona, a l'Almoïna sí que va tenir continuïtat. El seu domini, comprat als Vilademany, consistia en nou masos i bordes: el mas Borrell, el mas Bover, el mas Esteve Arbert, el mas Gombau –seu de la batllia–, el mas Mateu, el mas Ponç, la borda Boscà, la borda Cornet i la borda Olivera. Les terres de la seva senyoria es repartien per diversos indrets del terme: Serra de Ribalta (1246), Salamanya (1274, 1320) i Camp Ros –prop de l'Onyar– (1343, 1344), Canicaga (1278, 1281, 1284, 1296), pla de Matella (1281, 1320), Rissec (1303), Olmells (1312), Gual de sa Pera (1314), Ribera (1323), Ribalta (1342), prop del riu de Bagastrà (1343) i Campàs (1361) –prop del torrent de Cagalell.

2. El **cabiscol de la seu de Girona** era, des de ben antic, un dels principals senyors de la parròquia de Riudellots de la Selva: segons el testament del cabiscol Ponç, l'any 1064, aquest càrrec de la seu de Girona posseïa a la parròquia de Riudellots un conjunt de quinze masos, de tres coromines de les "*mansiones uel sacraria cum earum omnibus hedificiis que sunt iuxta uel in circuitu ecclesie predicti Sancti Stephani de Riudelhuto*"; l'any 1078, en el testament del cabiscol Joan hi figuren els mateixos béns, juntament amb dos altres masos que passen al successor en el càrrec, Berenguer Amat.⁴³ Malauradament, desconeixem quin va ser el destí d'aquest domini als segles XII i XIII, perquè, tot i que els cabiscols de la seu van continuar essent importants a Riudellots, van concentrar els seus drets en el delme, com ja hem vist anteriorment, i en la cellera de l'església de Riudellots. El domini que exercien els cabiscols gironins sobre les cases i els habitants del nucli eclesial de Riudellots es detecta en documents dels anys 1183, 1319, 1328 i 1331; una casa, l'any 1332, es va convertir en el graner que l'Almoïna del Pa va

41. Per alleugerir la lectura, hem reduït les cites documentals a les mínimes imprescindibles, atès que tots els documents consultats figuren al peu de la taula de l'apèndix 5.

42. ADG, Almoïna, Riudellots de la Selva, pergami n. 62 (1258.02.15).

43. ACG, pergami n. 66 (1064.02.15; VILLANUEVA, *Viage...* vol. 12, n. 28); BRAH, manuscrit 11-6-183 Cartoral..., f. 27 (1078.10.06; RIUS, «Cartes...», n. 15).

utilitzar durant bona part del segle XIV per recollir-hi les seves rendes.⁴⁴ A més, el 1330 es documenta una feixa d'un camp situat a Riudevila que era de domini directe del cabiscol. En canvi, dels masos del cabiscol no se'n sap res més. Potser van quedar repartits entre altres institucions de la catedral de Girona que també tenien dominis a Riudellots.

3. El domini que tenia a Riudellots de la Selva la **pabordia de Setembre i Octubre de la seu de Girona**, més coneguda com a **pabordia de Cassà**, devia tenir l'origen en una donació efectuada l'any 1091 per Sicardis de Lloret, mare del bisbe gironí Bernat Umbert.⁴⁵ El que va donar era un conjunt de terres, vinyes, arbres, prats, pastures i sagraments que es trobava "*infra terminos parrochie Sancti Stephani de Riuluti in loco uocitato Ioual*". Però no tenim més documentació fins ben entrat el segle XIII, moment en què els habitants del mas Joals –o *Joval*– ja figuren com a batlles d'aquest domini de la catedral gironina. A part d'aquest mas, la pabordia de Cassà tenia sis masos més a Riudellots: el mas Calvet, el mas Carpi, el mas Joveria o Majories, el mas Mor, el mas Rovirola i el mas Senyeric. Pel que fa a les terres de conreu sota aquesta senyoria, n'hi havia prop del mas Senyeric (1293) i als indrets de Lavadora (1307), Serres (1307), Camp Carrió –prop de la Pera d'Onyar– (1307), Puig de Joval (1328), Casals (1336, 1345), Torrent Baula (1344, 1345), Camp Rodon (1345) i Miraperes (1392).

4. També era prou antic el domini del **monestir de Sant Martí Sacosta** al terme de Riudellots. L'any 1065 el monestir gironí va començar a rebre donacions de béns situats a la parròquia: aquest any el prevere Seniofred va donar l'alou que tenia al lloc dit sa Viu, junt a l'estany del mateix nom, a Sant Martí Sacosta; l'any 1068, el mateix Seniofred va donar un altre alou, aquest situat al lloc de Franciac; el 1069 va ser Riculf Duran que va donar l'alou consistent en cases, terres i vinyes que tenia al lloc dit sa Garriga i als Quadrells; l'any següent Ramon Sendred va donar l'alou que tenia al lloc anomenat Ribalta; el 1071 van ser Ramon Ramon i la seva muller Guisla que van donar una coromina al monestir de Sant Martí Sacosta; a començament del segle XII, l'any 1109, Ramon Sendred, la seva muller Maiassendis i els seus fills Guillem, Berenguer i Eibelina van definir el mas que tenien per Sant Martí Sacosta amb les terres que tenien als llocs dits Ribalta i sa Rovira, prop del torrent dit Bacafiran.⁴⁶ Malauradament, desconeixem el destí dels pergamins de Sant Martí Sacosta, la qual cosa ens obliga a aproximar-nos al seu domini a través de notícies indirectes. El batlle residia al mas Guerau de sa Guisolma, l'actual can Masgrau, i s'encarregava de recollir les rendes dels masos

44. ADG, Mitra, Cartoral de Carlemany, f. 208ab (1183.09.21; Josep M. MARQUÈS, *Cartoral, dit de Carlemany, del bisbe de Girona (s. IX-XIV)*, Barcelona: Fundació Noguera, 1993, n. 349); ADG, Almoina, Riudellots de la Selva, pergami n. 98 (1319.03.24), pergami n. 102 (1328.11.20), pergami n. 107 (1331.05.08) i pergami n. 109 (1332.04.24); cf. Elvis MALLORQUÍ, «La cellera de Riudellots», *El Cric* (Riudellots de la Selva), n. 111, 2007, p. 55-57.

45. ACG, pergami n. 107 (1091.04.15; MARTÍ, *Col·lecció...* n. 417).

46. BRAH, manuscrit 11-6-183 Cartoral..., f. 18 (1065.07.14; RIUS, «Cartes...», n. 8), f. 20 (1068.05.19; RIUS, «Cartes...», n. 9), f. 21 (1069.11.25; RIUS, «Cartes...», n. 10), f. 22 (1070.07.31; RIUS, «Cartes...», n. 11), f. 25 (1071.12.02; RIUS, «Cartes...», n. 12) i f. 37 (1109.05.10; RIUS, «Cartes...», n. 19).

Borrell, Bosc, Moragues, Quart i, potser també, Garriga;⁴⁷ a més, també havia de controlar terres situades a Aiguador (1263, 1265, 1271, 1295) –prop del Bagastrà Vell–, al pla de Bagastrà (1270, 1284, 1320), a prop de l'Onyar (1281, 1335, 1336), a Salamanya (1274, 1323, 1340), a Lavadora (1307), a prop del mas Garriga (1314), a prop del mas Moner (1315), al Camp d'Onyar (1315), a prop del mas Martí (1315), al Camp Ros (1320), a Riudevila (1320), a prop del mas Seguer (1320), als Horts (1323), al pla davant l'església de Riudellots (1323), a prop de la borda Ferrera (1333 i 1337) i al pla d'Onyar (1343). A més, el monestir de Sant Martí Sacosta tenia una coromina a Riudellots (1315) i un molí a prop de l'Onyar (1343).

5. Tot i que en diversos documents del segle XI s'esmenten terres sota domini de Sant Pere, la notícia més antiga del domini del **monestir de Sant Pere de Galligants** a Riudellots és de la fi del segle XII. L'any 1195 l'abat Pere va reclamar judicialment a dues germanes, Alamanda d'Aguilar i Oliva, la propietat de dos masos de Riudellots, situats a Benaula i al lloc anomenat Arrel –*ipsam Radicem*–, els quals havien estat cedits al monestir per Berenguer Bernat, Atanulf i Bernat de Montcorb; segons les senyores, Bernat de Montcorb tenia aquests dos masos, habitats per Pere Guitard i per Guillem Roig, en feu per elles i que hi rebien censos, joves, feixos d'herbes, oques, civades, ous, formatges, palla, etc.; al final el jutge decidí que els dos masos eren dependents del monestir de Galligants si l'abat aconseguia demostrar que ell hi tenia homes propis.⁴⁸ Les següents dades són de gairebé un segle després: a part dels masos Martí de Benaula, Regàs i potser també Martí, el monestir de Gallignats posseïa, a mitges amb l'Hospital Nou de Girona, els masos Nebot i Rossega de Benaula, que havien quedat deshabitats a finals del segle XIII i que no van poder ser establerts de nou fins el 1299 el primer i el 1324 el segon. Les terres del monestir s'escampaven en diversos indrets: Ribouta (1300, 1315), pla de Matella (1300, 1314, 1320, 1363), Riudevila (1314, 1315), pla de Borina (1314), prop la casa de Bernat Ferrer (1314, 1323), prop del mas Garriga (1314), Horts –prop la cellera i el cementiri de Riudellots– (1314), Trilles –prop l'Onyar– (1314), Vinyal –prop del Benaula i del Ritort– (1314, 1317), sa Crosa (1314), Illol (1314), pla de Benaula (1320) i pla des Calderó (1363).

6. La primera notícia del domini del **monestir de Sant Daniel de Girona** a Riudellots de la Selva remunta al mateix moment de la seva fundació. L'any 1018 la comtessa Ermessenda i el seu fill Berenguer Ramon I van donar al monestir acabat de fundar els aous situats a Franciac, Salitja i Riudellots, aous que havien estat del vescomte Seniofred i que la comtessa Ermessenda havia comprat als seus deutors.⁴⁹ Al llarg del mateix segle XI hi ha algunes notícies més sobre la gestió de les abadesses de Sant Daniel d'aquests aous: el 1045 van concedir “*ad karta taskaria*” una terra situada a Franciac, entre els termes de Caldes i Riudelots, a

47. Per un document més tardà, del 1401, sabem que els masos Muntaner i Eimeric, aleshores sense tinents, depenien de Sant Martí Sacosta; cf. AHCG, fons patrimonial Calderó, pergami n. 193 (1401.02.11).

48. ACA, Monacals, Sant Pere de Galligants, rotlle 37, pergami n. 6 (1195.03.15).

49. ASD, pergami n. 4 (1018.03.16; MARQUÈS, *Col·lecció...* n. 6)

canvi d'un mancús i de 5 mitgeres de forment; i el 1067 van establir una casa i una terra situada a la vil·la anomenada *Subirans*.⁵⁰ No tenim més dades fins ben entrat el segle XIII: l'any 1226 Ramon Vidal de Franciac tenia dos camps a Riudellots sota domini del monestir de Sant Daniel; el 1230 l'abadessa de Sant Daniel va obligar a Ponç Estrader a establir el mas Perer de Riudellots; i el 1258 el clergue Guillem Gaufred va haver de posar pau entre la piatera de Sant Daniel i el cambrer de Sant Miquel de Cuixà per les rendes corresponents a una alberga sobre el mas Prat de Riudellots.⁵¹ A partir d'aleshores és quan comencen a aparèixer els masos, amb els seus habitants, que el monestir de Sant Daniel tenia a Riudellots: es tracta dels masos Boil, Morat, Ferrer, Estrader, Seguer, Tió i, segurament també, Cambra i Gilabert. És possible que el tinent d'aquest darrer mas hagués estat el batlle de Sant Daniel a Riudellots. A més, el monestir posseïa terres repartides entre el pla d'Onyar (1320), Montaner (1320), prop de la casa del mas Bou (1320), el camp des Perer (1320), el clos on hi havia el mas Ferrer –destruït per l'Onyar– (1323), Salamanya (1323), prop del mas Moragues (1323), Estany (1323), el lloc dit mas Marquès –al pla de Riudellots– (1323), Presa (1323), Ribouta (1323), la feixa de Sant Daniel –prop del mas Fàbregues– (1323), Argila (1324) i el pla des Calderó (1324). Cal assenyalar que, separats del patrimoni principal del monestir de Sant Daniel –gestionat per l'abadessa–, hi havia uns reduïts dominis vinculats als altars de l'església monàstica. L'altar de Santa Maria, regit pel clergue Bernat d'Usall, tenia un camp a Olmells (1312) i una feixa al mas Majories (1345). I l'altar de Sant Benet, a partir de la donació efectuada el 1301 pel ciutadà gironí Ramon Renall, disposava de les rendes procedents del mas Fuster de Riudellots.

7. El **monestir de Santa Maria de Ridaura** tenia, pel que sabem de moment, un sol mas a Riudellots de la Selva: el mas Serra de Benaula. A més, disposava d'algunes terres situades al pla d'Onyar (1323), al pla de Matella (1363), al lloc dit *Calicho* (1363) i al pla de Benaula (1363).

8. Paral·lelament, un altre monestir, el de **Sant Miquel de Cuixà**, va aconseguir conservar el seu patrimoni a Riudellots tot i els diversos atacs que rebé. El 1194 l'abat de Cuixà aconseguí fer-se reconèixer, davant Elisenda de Vilademany, els agrers, els censos, els usatges, els terços i foriscapis, els drets de justícia, eixòrquia i homicidis sobre el mas Prat o Prat del Molí; més tard, el 1258, l'alberga que conservaven els successors de l'esmentada Elisenda va passar al patrimoni de l'abadessa de Sant Daniel.⁵² Cal assenyalar que el monestir de Cuixà o, més exactament, el cambrer tenia una terra a Riudevila (1124, 1334) i un honor vora el pont de Pedra (1320).

50. ASD, pergami n. 8 (1045.03.31; MARQUÈS, *Col·lecció...*: n. 14) i llibre 20, n. 51 (1067.01.13; MARQUÈS, *Col·lecció...*: n. 16).

51. ASD, pergami n. 91 (1226.03.03; MARQUÈS, *Col·lecció...*: n. 136), pergami n. 146 (1230.06.17; MARQUÈS, *Col·lecció...*: n. 146) i pergami n. 180 (1258.07.08; MARQUÈS, *Col·lecció...*: n. 255).

52. ASD, pergami n. 94 (1194.03.07; MARQUÈS, *Col·lecció...*: n. 83); ASD, pergami n. 180 (1258.07.08; MARQUÈS, *Col·lecció...*: n. 255).

9. **L'Hospital Nou de Girona**, creat al segle XIII, també va obtenir, per donació, un petit domini situat a la parròquia de Riudellots. Va ser l'any 1263 quan Bernat Estruç, fill del difunt Pere Estruç, va donar els masos de Guillem Guerau de Benaula, de na Capella, de Mercader Rossega, de Guillem Arnau i el mas Nebot a l'Hospital Nou.⁵³ Cal dir, però, que les rendes de dos d'aquests masos, el mas Nebot i el mas Rossega, se les repartien l'Hospital Nou i el monestir de Sant Pere de Galligants; a més, van estar uns quants anys de finals del segle XIII sense tinentes que els habitessin, cosa que va fer que el mas Rossega quedés convertit només en un conjunt de terres, sense casa, que va ser establert el 1324 a Guillem Guerau i a Berenguer Benaula. A part dels masos, l'Hospital Nou tenia terres al pla de Matella (1300, 1320) i a la Feixa Granyan al pla de Caulers (1357).

10. Una altra institució religiosa gironina, el **Ferial de la seu de Girona**, posseïa un mas a Riudellots de la Selva, el mas Agret. L'any 1322 el clos d'aquest mas va ser destruït per una inundació de l'Onyar i el procurador del Ferial va decidir canviar aquesta terra on es trobava el mas per una feixa anomenada Rovira que era de l'Almoina del Pa de la seu de Girona. A més, el Ferial disposava de terres a prop del mas Ros (1315), al pla de davant l'església (1315) i al pla d'Onyar (1320).

11. Hi havia un mas més, el mas Onyar, que s'havia incorporat al domini de l'**altar de Santa Anastàsia de la seu de Girona** després d'un llarg serial. L'any 1226 Pere Ramon de Vilademany va vendre el mas Onyar al clergue gironí Arnau d'Escala, fundador de l'Almoina del Pa, però tot i que els seus habitants el van reconèixer com a senyor seu el 1228, els Vilademany van mantenir-hi drets fins el 1244 en què el mateix Pere Ramon de Vilademany, junt amb la seva muller Ermengarda i els seus fills Arnau i Bernat, va vendre el mas a Guillem Corretger.⁵⁴ Aquesta venda, però, va atreure l'interès de Bernat d'Abadia de Fornells –el mateix que va denunciar a Guillem Gaufred el 1265– que pretenia demostrar que els Vilademany tenien el mas en feu de la comtessa de Montcada.⁵⁵ Al final, però, Bernat d'Abadia no va tenir raó i el mas va anar a parar a l'altar de Santa Anastàsia de la seu de Girona, tal com es comprova en els documents procedents d'aquesta institució eclesiàstica.

12. El benefici de l'**altar de Sant Domènec de la seu de Girona** va ser fundat l'any 1270 pel sagristà de la seu, Guillem de Montgrí, amb dos masos de Sant Andreu Salou.⁵⁶ Més tard s'hi degueren afegir masos i possessions de Riudellots, que estan perfectament documentades com a dominis del rector de l'altar de Sant Domènec gràcies a un capbreu del 1315. Els masos eren el mas Amalric, el mas Baula, el mas Moner, el mas Pastell, la borda Saurina –depenent del mas Pastell– i el mas Ros, seu de la batllia de l'altar de Sant Domènec a Riudellots. Pel que fa a

53. AHG, Hospital de Santa Caterina, pergami n. 88 (1263.02.08).

54. ADG, Almoina, altar de Santa Anastàsia, pergami n. 57a (1226.04.24), pergami n. 53 (1228.11.24) i pergami n. 55 (1244.11.03).

55. ADG, Almoina, Cassà de la Selva, pergami s. n. (1245 ab.).

56. ADG, Monacals, Seu, altar de Sant Domènec, pergami n. 11 (1270.01.26).

les terres sota domini directe de l'altar, se'n troben als llocs anomenats Riudevilla (1315, 1323), mas Bremon (1315), Sanlleya (1315), Camp Douset (1315), prop del molí d'en Pastell (1315), prop del mas Amalric (1315), Camp d'Església (1315), Camp d'Onyar (1315), Maçanera (1315), Camp Mayan –prop d'Onyar– (1315, 1320), pla davant l'església (1315, 1323), pla d'Onyar (1315, 1320), mas Vell (1315), Ribouta (1315), prop del mas Martí (1315), Illes de Riudevilla (1315), prop la coromina de Sant Martí Sacosta (1315), puig de Garriga (1315), Onyar (1315), Serra Vidala (1315), riu vell de Bagastrà (1315), torrent Baula (1315), Mirapeus (1315), entre el mas Quart i el mas Flor (1315), Feixa Engeta (1315), terra Amalriga (1320) i Montaner (1320). L'altar de Sant Domènec, a més, posseïa la coromina del Pi (1315, 1320) i el molí d'en Pastell (1315), que potser era el mateix molí situat al pla d'Onyar (1343).

13. **L'altar de Sant Esteve de l'església de Sant Feliu de Girona** va obtenir, per donació, el mas Calderó de Riudellots de la Selva abans de l'any 1277. De fet, sabem que quaranta anys enrera aquest mas pertanyia a la família de cavallers anomenada Taradell: el 1233 Ramon de Taradell va cedir-lo al seu germà Berenguer de Taradell. El mas potser a causa de les inundacions del pla on es troba va ser construït de nou l'any 1344 a un indret anomenat Camp Ros. L'altar, a més, tenia el domini directe d'una feixa a Bagastrà (1320) i d'una peça prop del clos del mas Prat (1334).

14. **L'ardiaca de la Selva** també tenia un mas, o més exactament, una borda a la parròquia de Riudellots. Es tractava de la borda Ferrera, documentada l'any 1337 igual com el Camp Rodal que devia trobar-s'hi a prop.

15. L'any 1262 el **ciutadà gironí Bernat de Banyoles** tenia un honor entre el mas Gombau i l'Onyar. Aquí és on es devia trobar el controvertit mas d'Arrel o de Raül que, tres anys després, va originar el plet contra el domini de Guillem Gaufred. Pràcticament totes les declaracions dels testimonis coincidien en un fet, que aquest mas pertanyia a Bernat de Banyoles. Els seus hereus van continuar posseïnt el mas durant la resta del segle XIII i el XIV; a més, tenien terres als llocs anomenats Illol (1314), Sanlleya (1315), Camp Douset (1315), Camp Pastell (1320), Riudevilla (1341) i Palagret (1341). És possible, a més, que arribessin a residir sovint a la parròquia: l'any 1348 Andreu de Banyoles, ciutadà de Girona, va ser enterrat dintre de l'església de Riudellots perquè, "*propter multitudinem cada-verum*", no hi havia prou espai al cementiri parroquial per a la seva tomba.⁵⁷

16. En **Ramon Vilanova, cavaller de Bescanó**, era l'únic laic que al segle XIV obtenia una part, la més petita, del delme de la parròquia de Riudellots. És possible que, a més, hi posseís un mas, el mas Puig, perquè el seu tinent, Guillem Puig, figurava com a batlle de la part del delme del cavaller.

Malauradament, la recerca dels senyors dels masos de Riudellots no ha estat completa, perquè a hores d'ara no coneixem quins eren els senyors de prop de la meitat dels masos de la parròquia. Potser algun dels anteriors senyors en tenia uns

57. ADG, Lletres, vol. U-5, f. 58v (1332.10.19), i vol. U-13, f. 14r (1348.08.09).

quants més o aquests masos estaven sota dominis d'alguns senyors laics i institucions eclesiàstiques dels quals, de moment, només coneixem algunes terres que tenien sota el seu domini. A continuació, els repassem ràpidament.

17. L'**altar de Sant Llorenç de la seu de Girona** rebia rendes de terres situades a prop del mas Pla (1320), a prop del mas Eimeric (1322) i a Muntaner, entre els masos Seguer i Prat del Molí (1325). La major part del seu domini, però, es trobava a la parròquia veïna de Franciac.

18. L'**altar de Sant Silvestre de Franciac** tenia terres repartides entre els llocs dits Pastell (1323), Carnsalada (1323) i prop dels masos Dorca (1315) i Ferrer (1323). Justament el 1322 va permutar amb el monestir de Sant Daniel un camp a canvi del sòl on hi havia la casa del mas Ferrer, que havia estat enderrocada per una avinguda de l'Onyar.

19. El **monestir de Sant Marçal del Montseny** posseïa, l'any 1293, una feixa prop del mas Senyeric (1293). És probable que el seu domini fos més extens, però de moment no hem pogut consultar els fons documentals del monestir.

20. El **monestir de Sant Pere Cercada** tenia, sempre a mitges amb el monestir de Sant Pere de Galligants, unes quantes feixes al Pla de Matella (1314) i al Pla de Benaula (1314).

21. L'any 1262 el prevere del capítol de Girona Bernat de Falgueres, segurament originari de Campllong, va instituir un **aniversari a la seu de Girona** i el va dotar amb el mas Gotarra de Campllong i els censos i agrers de diverses terres situades a Riudellots de la Selva –una d'elles l'honor dit Vilar– que treballaven els tinentes dels masos Rovirola, Boil, *Maiurum* i Onyar.⁵⁸

22. Els clergues de l'**església de Riudellots de la Selva** també disposaven de rendes d'algunes terres de la parròquia. En concret, l'altar de Sant Esteve tenia terres als llocs anomenats Camp Douset (1315), Serra Vidala (1315) i al costat del clos del mas Baula (1315) i del clos del mas Ros (1315). El prevere que servia a l'altar de Santa Maria de l'església de Riudellots obtenia rendes d'un honor a Salamanya (1323). També hi havia una llàntia establerta a l'església parroquial que obtenia les rendes d'un camp de la borda Saurina (1315) i d'un altre camp a les Illes de Riudevilla (1315). Finalment, l'any 1362 s'esmenta el fet que el sagristà de Riudellots es quedava amb el delme de les terres depenents de la sagristia, cosa que ja devia succeir a inicis del segle XIV.

23. L'**obreria de la parròquia de Riudellots de la Selva**, la institució gestionada per laics i pels rectors de l'església que s'encarregava del manteniment de l'edifici parroquial, disposava de les rendes d'algunes terres escampades per la parròquia. De moment, només coneixem un camp situat a prop del riu Onyar, que treballava Arnau sa Rovirola l'any 1341 quan se li van convertir els agrers en un cens anual de 3 sous i 6 diners.⁵⁹

58. ACG, 1262.01.27 (1261)

ACG, pergamins del segle XIII, s. n.

59. ACSCF, fons Rovirola-Batlle, caps 1, pergami n. 6 (1341.03.05; cf. Document 19c).

24. D'entre els senyors laics amb terres a Riudellots de la Selva, tenim constància del **senyor del castell de Fornells**, que tenia un honor al mas Majories o Joveria (1345).

25. **Margarida, vídua del ciutadà gironí Bernat de Riera**, obtenia les tasques i les altres prestacions d'unes possessions que tenia per ella Pere Mateu (1368).

26. Un altre ciutadà gironí, **Pere Berenguer Estruç**, originari de Campllong, gaudia del domini directe d'una peça de terra al pla de Ritort i de Benaula (1367), però el compartia amb el monestir de Sant Pere de Galligants i amb el **jurista Arnau de Vivers**. Ara bé, des de molt abans els Estruç tenien terres a diversos indrets de Riudellots, com el Gual de sa Pera (1314) i Benaula (1323).

27. I encara un tercer ciutadà de Girona, **Jaume de Bell-lloc**, tenia el domini d'una feixa de la borda Saurina (1315) a mitges amb l'altar de Sant Domènec de la seu de Girona.

Finalment, gràcies a la documentació estudiada encara cal fer notar l'existència d'unes quantes terres sense senyor directe, és a dir, de terres que els tinents dels masos de Riudellots tenien en alou franc. Per exemple, Berenguer Ponç i la seva muller Sibil·la van comprar, l'any 1291, el domini directe d'una terra situada a la Rovira, al lloc de Ribouta; Bernat Falgueres de Camping tenia en alou mitja masada del mas Corretger (1314); els tinents de la borda Saurina tenien un camp en alou (1315); el mas Gombau disposava d'un honor al riu vell de Bagastrà en alou (1315); Bernat Ferrer de Franciac posseïa una coromina a Riudevila (1317); el mas Morat tenia un alou a Olivera (1315); i el mas Ferrer disposava de mig camp a Carnsalada (1323).

En resum, hem comptat 27 senyors directes a Riudellots de la Selva entre els segles XIII i XIV. D'aquests, almenys 15 tenien un mas com a mínim i, és clar, el domini sobre els homes i les dones que hi vivien i sobre les terres i camps que en depenien. Tot i això, només coneixem el senyor de poc més de la meitat dels 98 masos riudellotencs. Aquesta xifra, sobretot si li donem un valor demogràfic, és molt elevada perquè supera de molt el nombre de focs esmentats en els fogatges: 53 en el del 1358, 69 e el del 1360 i 39 en el del 1378.⁶⁰ Entre els masos dels segles XIII i XIV ressenyats a l'Apèndix 5, n'hi havia alguns d'abandonats dels quals només quedava aleshores el topònim, però hem de tenir en compte que a la cellera de Riudellots, on no hi havia cap mas, hi vivien algunes famílies més.

3. El plet del 1265

La fragmentació i la superposició de les senyories existents a Riudellots de la Selva afavorien les lluites entre els senyors directes per quedar-se amb les rendes que extreien dels masos i dels seus habitants. En tenim alguns exemples des de la fi del segle XII: el 1194 Elisenda de Vilademany acabà pactant amb l'abat del monestir

60. IGLÉSIES, «El fogaje...», p. 341 i p. 343-344; PONS GURI: «Un fogatjament...», p. 376-377; REDONDO, *El fogatjament...*, p. 155.

de Sant Miquel de Cuixà el repartiment dels drets del mas Prats de Riudellots, de tal manera que la senyora rebria uns censos, l'alberga, la questa i la tercera part dels “*tercios de qualicumque honore uendatur et de ingressibus et exitibus hominum qui sunt uel fuerint in iamdicto honore, et de omnibus iusticiis et exorchiis et homicidiis et de omnibus prouentibus*” i el monestir es quedaria amb les dues parts d'aquests drets de servitud i de justícia; l'any següent, el 1195, les germanes Alamanda i Oliva d'Aguilar, casades amb Guillem de Llagostera i Ponç de Pineda, van reclamar a l'abat de Sant Pere de Galligants una colla de rendes i prestacions en treball de els masos de Pere Guitard i Guillem Roig, situats al lloc d'Arrel i al sector Benaula.⁶¹ Però també des aquesta època, els propis senyors eclesiàstics ja exercien els seus drets sobre els homes dels masos, sobretot quan abandonaven l'explotació i deixaven de pagar les rendes: sembla que això és el que succeí el 1201 quan el paborde de Sant Martí Sacosta va portar a judici la vídua d'Arnau de Quart.⁶² El cas del conflicte, l'any 1230, entre l'abadessa de Sant Daniel i Ponç Estrader, és una mica diferent perquè aquest darrer no havia establert el mas Perer, o de Sant Daniel, tal com havia promès el seu pare difunt, Arnau Estrader.⁶³

Menció apart mereix un plet esdevingut l'any 1245 després que Bernat d'Abadia, de Fornells de la Selva, en nom de la comtessa de Montcada, va denunciar Arnau d'Escala per haver comprat un mas –el de Guillem d'Onyar– que Pere Ramon de Vilademany tenia en feu per l'esmentada comtessa.⁶⁴ Per tal de demostrar-ho, Bernat d'Abadia va aportar unes convinences fetes entre els Montcada i els Vilademany que esmentaven un mas anomenat d'Arrel –de *Radice*–, però no el mas Onyar; en canvi, Arnau d'Escala va portar l'acta de compra del mas on figurava que el senyor de Vilademany el posseïa en franc alou. La sentència va ser clara: Bernat d'Abadia no tenia raó perquè no ho va poder demostrar documentalment. De totes maneres, aquest fornellenc no va aturar-se en la seva intenció de demostrar que els drets dels Vilademany a Riudellots eren feus dels Montcada i, com veurem tot seguit, va ser un dels incitadors del plet del 1265 contra el clergue Guillem Gaufred.

En efecte, nou anys després de la compra dels drets dels Vilademany a Riudellots, Guillem Gaufred va ser acusat per Ramon de Pompià, procurador reial, i Berenguer de Perapertusa, procurador del noble Gastó de Bearn, de ser una persona inhàbil per posseir els set masos comprats als Vilademany perquè aquest, segons els demandants, els tenia en feu pel noble i aquest en feu pel rei. Així és com es va iniciar el plet del 1265 que s'ha conservat repartit entre dos fulls de pergami que es troben al calaix de Riudellots de la Selva de l'arxiu de l'Almoïna

61. ASD, pergami n. 49 (1194.03.07; MARQUÈS, *Col·lecció...*: n. 83); ACA, Monacals, Sant Pere de Galligants, rotlle 37, pergami n. 6 (1195.03.13).

62. ADG, Almoïna, Riudellots de la Selva, pergami n. 42 (1201.04.17). El text del document, però, no l'hem pogut llegir perquè actualment està extraviat.

63. ASD, pergami n. 101 (1230.06.17; MARQUÈS, *Col·lecció...*: n. 146).

64. ADG, Almoïna, Cassà de la Selva, pergami s. n. (1245 ab.). Cal recordar que Pere Ramon de Vilademany, a la seva mort el 1251, encara conservava drets sobre el castell de Fornells, drets segurament que havia rebut en feu dels Montcada.

del Pa de la seu de Girona. En el primer pergami, el que té el n. 69, s'hi troba la descripció de totes les fases del procés: libell inicial, compareixences de les dues parts davant del jutge, citacions dels testimonis entre el 30 d'abril del 1265 i el 23 d'octubre i, al final de tot, la sentència que resolgué el procés, amb data de 15 de desembre del 1265 (cf. Apèndixs 1 i 4). En l'altre pergami, amb el n. 41, recull les declaracions dels testimonis de les dues parts, primer els que van ser cridats per Ramon de Pompeia i Berenguer de Perapertusa entre el 30 d'abril i el 20 de maig del 1265 (cf. Apèndix 2) i després els testimonis del clergue Guillem Gaufred, que van comparéixer tots el 6 de juny del 1265 (cf. Apèndix 3); entremig hi ha una còpia d'un fragment del procés que descriu el que va passar entre el 15 de maig i el 6 de juny del 1265 (cf. Apèndix 1).

Un dels punts d'interès del procés és la gran quantitat de persones que hi van participar: 28 en total. En un primer nivell, hi trobem els professionals de la justícia. El jutge, el notari gironí Bernat de Vic, s'encarregà de bona part de la instrucció del plet i de la sentència final perquè era el "*judex in causis feudorum tam domini regis quam nobilis Gastonis judex datus*". I els procuradors actuaven judicialment en nom dels seus representats: Ramon de Pompeia, que residia a Perpinyà, era el procurador del rei; Berenguer de Perapertusa era el procurador de Gastó de Bearn a Catalunya; Bernat de Monells actuà com a procurador dels dos anteriors en diversos moments del procés; i, finalment, Arnau Ermengol i Martí Ermengol van fer de procuradors de la part demandada, és a dir, del clergue Guillem Gaufred. En segon lloc, hi havia els senyors: uns, el rei Jaume I d'Aragó i el noble Gastó de Bearn, només hi intervenen indirectament per mitjà dels seus procuradors; dels altres, un, el senyor Arnau de Vilademany, va ser present al judici com a testimoni de la part demandant i el segon, Guillem Gaufred prevere del capítol de la seu de Girona, era el demandat. El tercer nivell correspon al dels intermediaris entre els senyors directes i les comunitats rurals: un era Bernat d'Abadia, batlle de Gastó de Bearn pel castell de Fornells i pels drets associats repartits pels termes de Fornells, Cassà, Campllong, Riudellots i Aiguaviva, que declarà com a testimoni de l'acusació i, al final, resultà ser el principal instigador de la demanda contra Guillem Gaufred; l'altre intermediari era el rector de l'església de Riudellots de la Selva, Guillem Ponç, que va defensar les posicions de Guillem Gaufred. Finalment, la majoria de participants en el plet, en qualitat de testimonis eren pagesos de mas: de la part dels demandants, hi havia Berenguer d'Olivera, Arrufat d'Onyar, Guillem Deuslomde, Pere de Serra de Benaula i Arnau Carpi de la parròquia de Riudellots, juntament amb Berenguer de Falgueres del terme de Campllong i Pere de Fornellets, Estrader de Vilaruric, Pere Oller, Domènec de Citberta i Pere Narbona de la parròquia de Fornells; mentrestant, del costat de Guillem Gaufred, van acudir a Girona Ponç de Joals, Ferrer Ponç, Pere Adalbert, l'esmentat Pere de Serra de Benaula, Pere Agret i Berenguer d'Estrada.

El procés va començar l'abril del 1265 quan els procuradors del rei Jaume I i de Gastó de Bearn van presentar un libell –escrit de demanda o requesta– contra Guillem Gaufred al jutge, que va assignar un dia –el 30 d'abril– per a la seva

lectura pública davant l'acusat (cf. Apèndix 1). Així va ser i Guillem Gaufred va escoltar com li reclamaven els set masos situats al lloc dit *Rayl* –Gombau, Borrell, Jover, Esteve, Olivera i Mateu– que havia comprat a Arnau de Vilademany, perquè aquest els tenia en feu per Gastó de Bearn i aquest pel rei i perquè ell, com a clergue, era inhàbil per posseir feus; a més li reclamaven 1.000 sous corresponents a les rendes d'aquest domini durant els deu anys que havien passat després de la compra. Evidentment, Guillem Gaufred va reconèixer haver comprat els masos, però va negar la resta i sobretot va negar que fossin al lloc esmentat; tot i això va haver d'escoltar la declaració del principal testimoni, Bernat d'Abadia (cf. Apèndix 2j). En els dies següents van declarar més testimonis de la part demandant. Pere de Fornellets de Fornells, Berenguer d'Olivera de Riudellots i el senyor Arnau de Vilademany ho van fer el primer dia de maig davant un procurador de Guillem Gaufred (cf. Apèndix 2g).⁶⁵ El 4 de maig, davant el mateix Guillem Gaufred i Bernat de Fornells, procurador dels procuradors del rei i de Gastó de Bearn, van declarar més testimonis cridats per aquest darrer: Berenguer de Falgueres de Campllong, Estrader de Vilaruric i Domènec de Citberta de Fornells, i Arrufat d'Onyar, Guillem Deuslomde, Pere de Serra de Benaula i Arnau Carpi de Riudellots (cf. Apèndixs 2b, 2c, 2d, 2e, 2f i 2h).⁶⁶ L'últim testimoni de la part demandant, Pere Oller de Fornells, va ser cridat a declarar el 15 de maig, però, a causa de la seva absència, no ho va fer fins el 20 del mateix mes (cf. Apèndix 2i).

Mentrestant, Guillem Gaufred començava a reaccionar activament. El mateix dia 15 de maig va presentar unes posicions –afirmacions de fets– davant del jutge per tal que fossin contestades per la part adversa: afirmava, primer, que el lloc on hi havia els masos que havia comprat s'anomenava *Ribolta* i, segon, que a l'indret anomenat *sa Raül* hi havia un mas que era propietat de Bernat de Banyoles, ciutadà de Girona. Aquell dia hi era present Bernat de Fornells, que ho negà tot, però Guillem Gaufred va exigir que Ramon de Pompejà, el procurador del rei, respongués aquestes qüestions sota jurament. Aquest darrer tampoc va acudir davant el jutge ni el 20 ni el 27 de maig i, fins i tot, es va pensar en fer que algun jurista de Perpinyà l'interrogués a aquesta ciutat. No va caldre, el 3 de juny van comparèixer davant Bernat de Vic, el jutge, Guillem Gaufred i Ramon de Pompejà, que va negar les pretensions del clergue gironí; aquest, insatisfet, encara volia fer interrogar també a Berenguer de Perapertusa, el procurador de Gastó de Bearn. Al final, però, va preferir presentar els seus propis testimonis, tots ells de Riudellots, que van declarar davant el jutge el 6 de juny: eren el clergue parroquial Guillem Ponç i els pagesos Ponç de Joals, Ferrer Ponç, Pere Adalbert, Pere de Serra de Benaula, Pere Agret i Berenguer d'Estrada (cf. Apèndixs 3a, 3b, 3c, 3d, 3e, 3f i 3g).

65. Les declaracions de Pere de Fornellets i Berenguer d'Olivera s'han perdut.

66. La declaració de Domènec de Citberta s'ha perdut; en canvi, s'ha conservat la de Pere Narbona de Fornells (cf. Apèndix 2a) que no és esmentat al llarg de la instrucció del cas.

Aleshores, coincidint amb l'estiu, es va produir una pausa en el procés: el jutge volia citar les parts el 12 de juny, però ho hagué de posposar pel divendres després de la festa de Sant Miquel, que hauria de correspondre al 2 d'octubre. Aleshores Guillem Gaufred i Bernat de Fornells van acordar publicar les declaracions dels testimonis, fet que n'ha permès la conservació fins avui. L'última data de la instrucció del procés se situa el 23 d'octubre, en què Guillem Gaufred va presentar més qüestions per al representant de la part demandant: primer, acusava Bernat d'Abadia, principal testimoni de l'acusació, d'haver "subministrat el negoci" als procuradors del rei i de Gastó de Bearn mentint-los sobre el fet que els masos eren un feu que tenia el senyor de Vilademany; segon, acusava el mateix Bernat d'Abadia, batlle dels drets que Gastó de Bearn, com a senyor del castell de Fornells, tenia als termes de Fornells, Cassà, Campllong, Aiguaviva i Riudellots, d'haver pressionat els seus testimonis i, en canvi, d'haver pagat l'àpat els dies de compareixença dels testimonis de la part demandant. Naturalment, Bernat de Fornells va negar aquestes acusacions tan clares.

La sentència no es va fer esperar. El jutge Bernat de Vic la va dictar el 15 de desembre del mateix any 1265 (cf. Apèndix 4). Després de repassar breument tots els passos seguits des de la presentació de la demanda fins a la declaració dels testimonis, el jutge esmentava els documents escrits aportats per la part demandant: Bernat de Fornells havia mostrat com el testament de Pere –Ramon– de Vilademany i altres escriptures en pergamí, sense data però amb testimonis i notari, provaven que el mas *de Radice* el tenia Pere Ramon de Vilademany en feu per Guillem de Montcada, pare de Gastó de Bearn. De totes maneres, Guillem Gaufred havia aconseguit demostrar, tant pels seus testimonis com pels de la part contrària, que el lloc on hi havia els seus masos s'anomenava *Ribolta* i no *Rail* i que Bernat d'Abadia, el batlle de Gastó de Bearn, era l'únic que defensava l'acusació contra la seva persona. I, efectivament, al final del procés el jutge Bernat de Vic va absoldre Guillem Gaufred i el seu procurador Martí Ermengol de la petició presentada pels procuradors del rei i de Gastó de Bearn.

4. La percepció del territori rural al segle XIII

El repàs exhaustiu de totes i cadascuna de les passes seguides al llarg del plet sobre els masos de Guillem Gaufred, l'any 1265, aporta unes precisions que podrien ser molt útils per a l'anàlisi més aprofundida dels procediments de la justícia del segle XIII. Es tracta, certament, d'una qüestió fins ara poc tractada que també ajudaria a esclarir aspectes de les senyories feudals de l'època des d'una òptica de confrontació i lluita pels excedents de les classes pageses. A més, els plets i concòrdies dels segles XIII i XIV obren la porta a l'estudi del calendari festiu de les terres gironines i, més en concret, de la ciutat de Girona on solien residir els jutges. En lloc d'utilitzar el calendari notarial basat en les calendes, les nones i els idus, el jutge que instruïa el plet del 1265 citava els testimonis i els procuradors de

les parts en funció de les festivitats religioses, és a dir, els feia acudir al seu davant els dies laborables situats abans o després dels dies de festa litúrgica: Sant Felip i Sant Jaume apòstols, Santa Creu de maig, l'Ascensió del Senyor, Pentecosta, Sant Miquel i Beat Narcís.

En el present treball, però, ens limitem a cercar en el plet del 1265 alguns aspectes del pensament dels grups socials no dominants dels segles XIII i XIV, una qüestió que difícilment sol ser plantejable. El fet que fossin il·lustrats i que els coneguem només a través de les actes conservades en pergami que van escriure els notaris per encàrrec dels seus senyors ho converteix en una possibilitat pràcticament remota. Ara bé, els processos judicials que contenen les declaracions efectuades pels testimonis poden convertir-se en una eina de gran utilitat per aproximar-se a la manera de percebre el món i la societat d'aquestes persones, si més no a través de la selecció de paraules que van fer els escrivans medievals. En concret, el procés del 1265 de Riudellots de la Selva deixa constància de com els pagesos de Riudellots i de les parròquies veïnes percebien el territori on vivien. El motiu és ben simple: els enquestadors els preguntaven sobre masos, bordes, veïnats, topònims i distàncies de la parròquia on vivien. Per això, abans d'analitzar aquests aspectes que apareixen al llarg del plet, cal conèixer amb detall quines van ser les qüestions posades als testimonis i quines en van ser les respostes.

Comencem pels darrers testimonis a ser citats en el plet, els que portava el clergue Guillem Gaufred de la seu de Girona, perquè tant els testimonis –tots eren de Riudellots– com les respostes són molt més homogènies que no pas els de l'altra part.

1. La primera pregunta era si el lloc on hi havia els masos de Guillem Gaufred s'anomenava *Ribolta*. Les respostes van ser contundents: els sis testimonis van respondre que sí, que ho havien sentit dir ells mateixos durant 40 i 50 anys i que al poble de Riudellots hi havia la fama que així era.
2. A la pregunta de quins masos formaven part del domini comprat per Guillem Gaufred, pràcticament tots els testimonis respongueren que eren 8 masos: el mas Gombau, el mas Ponç, el mas Borrell, el mas d'Esteve Llenyera, el mas Cornet, el mas Boscà, el mas Mateu i el mas Olivera. L'únic dubte és en el fet que els quatre darrers masos eren considerats, per alguns testimonis, com a bordes.
3. Tots els declarants van afirmar que el mas de Bernat de Banyoles es trobava al lloc dit *sa Rail* i que a Riudellots tothom hi coincidia. Un dels testimonis –Pere Adalbert– recordava el temps de la *recognicione* –la capbreuació del mas–, cinquanta anys enrera (cf. Apèndix 3a). Cal assenyalar, però, que el lloc de *sa Rail* es trobava dintre del territori anomenat *Ribolta* o, més exactament, entre els sectors anomenat *Benaula* i *Ribolta* (cf. Apèndix 3f).
4. La darrera qüestió feia referència a la proximitat dels masos de Guillem Gaufred al mas de Rail de Bernat de Banyoles. Només el mas Gombau es trobava a prop del mas del ciutadà gironí: la distància era d'una ballestada o tret de ballesta o, com deia Ferrer Ponç, equivalia al tram comprès entre l'escrivania i el forn del Mercadal de Girona (cf. Apèndix 3c). Els altres masos, en canvi, es trobaven més lluny del

doble d'un tret de ballesta. A més, els testimonis van recordar que cap dels masos de Guillem Gaufred s'anomenava *Rail*.

En contrast, les declaracions dels testimonis citats per Ramon de Pompejà i Berenguer de Perapertusa són molt més variades, tant que van acabar perjudicant la seva pròpia causa. Potser hi té a veure el fet que, d'entre els testimonis, n'hi havia uns quants de Riudellots, que coneixien de prop el territori en disputa, i d'altres de fora que en tenien una percepció més allunyada.

1. Un bon exemple de la diversitat d'opinions era la qüestió de si els masos de Guillem Gaufred a Riudellots s'anomenaven masos de *Rail*. Només Pere de Narbona i Bernat d'Abadia de Fornells van contestar afirmativament (cf. Apèndix 2a i 2j); en canvi, dos riudellotencs, Deuslomde i Arnau Carpi van negar-ho rotundament (cf. Apèndix 2d i 2e) i la resta no ho sabia.

2. A la pregunta de quins masos es tractava, tots nou testimonis van contestar que el mas Gombau, seu de la batllia, era un d'ells. Els altres masos apareixen esmentats en menys declaracions: els masos Borrell i Esteve Llenyera figuren en sis testimoniatsges, la borda o el mas de Ferrer d'Olivera i la borda o mas Boscà es troba citat en cinc declaracions, la borda o mas Cornet en quatre igual com el mas Boer o Bover –o Jover– i el mas Ponç en tres.

3. També els van preguntar si el lloc on eren els masos s'anomenava *Ribolta*. Només Arrufat d'Onyar, de Riudellots, va respondre que sí (cf. Apèndix 2c); mentrestant, Pere de Narbona de Fornells i Berenguer de Falgueres de Campllong no ho sabien (cf. Apèndix 2a i 2b).

4. Més interessant és la qüestió de com sabien que els masos es trobaven en un lloc o l'altre. Pere de Narbona respongué que només feia mig any i d'oïda (cf. Apèndix 2a). Berenguer de Falgueres de Camping digué que, com a encarregat de recollir el delme per Guillem Gaufred des de feia quinze anys, demanava els "*blada que sunt ibi a sa Rail*", és a dir a les terres properes als masos de la costa i veïnat on hi ha el mas de Bernat de Banyoles i els masos de Guillem Gaufred i d'altres senyors; també va dir que aquest nom també l'havia sentit a dir a la gent que anava a missa a Riudellots (cf. Apèndix 2b). Arrufat d'Onyar, de Riudellots, digué que havia sentit als clergues de l'església de Riudellots que el lloc on hi havia els masos de Guillem Gaufred i els altres masos que eren cap a Franciac s'anomenava el Vilar i, a més, estava escrit en el cartoral de l'església (cf. Apèndix 2c). A part d'aquestes vies de coneixement, també s'esmenta la memòria personal de cadascun dels testimonis, que anava dels 20 o 25 anys en el cas de Deuslomde fins als 30 d'Arnau Carpi i als 40 d'Arrufat d'Onyar i Pere Serra de Benaula (cf. Apèndix 2c, 2d, 2e i 2f). Cal assenyalar també el fet que Arnau Carpi no sabia exactament quins masos eren a Ribolta perquè vivia "*in capite parrochia*" –al voltant de l'església– (cf. Apèndix 2e) i que Estrader de Vilaruric només sabia que el mas Gombau i d'altres havien estat venuts a Guillem Gaufred feia deu anys (cf. Apèndix 2h).

5. També són de gran interès les qüestions sobre si es tractava de masos, bordes o masoveries i sobre l'extensió de cada mas en parellades de terra. Llàstima que les respostes són massa escuetes. Queda clar que el mas Gombau era un mas, com afirmava Pere de Narbona, i també que la borda Olivera era justament una borda, com

respon Bernat d'Abadia (cf. Apèndixs 2a i 2j). Però les altres respostes són massa indefinides, però sí que queda clar que, mentre hi ha uns masos que sempre tenen aquesta consideració –Gombau, Ponç, Esteve Llenyera i Boer–, n'hi ha d'altres que en algun cas reben la consideració de borda –Borrell, Mateu, Olivera, Boscà i Cornet. És molt possible que això, com veurem més avall, tingui a veure amb una notícia esmentada per Arrufat d'Onyar que Guillem Gaufred hagués comprat la meitat de les bordes Olivera, Cornet i Boscà al tinent del mas Gombau (cf. Apèndix 2c).

6. Les darreres qüestions tenen a veure amb el fet si Pere Ramon de Vilademany, senyor dels masos abans del traspàs a Guillem Gaufred, va rebre el domini com a feu pel senyor de Montcada. Respongueren afirmativament Pere de Narbona i Bernat d'Abadia de Fornells, que havien vist i escoltat personalment cinquanta anys enrera com Guillem de Montcada, el que va morir a Mallorca, cedia els masos de Rail a Pere Ramon de Vilademany; aquest, davant d'uns quants cavallers i homes presents al mas Gombau o a la plaça dels cavallers de Girona, a la taula de canvi de Pere Ermengol, li prestà homenatge per aquests masos i per altres béns que havia rebut d'ell: el castell de Fornells, el castell de Solterra, els delmes d'Estanyol, Montfullà i Sant Esteve de Caulès, els masos de Quartell i les civades de Fornells (cf. Apèndixs 2a i 2j). Entre els presents, recordaven a Guillem de Burg, Berenguer de Medalla, Bernat d'Abadia, Esteve d'Aragó, Berenguer d'Aiguaviva i Berenguer de Sitjar. Els altres testimonis, però, o bé van negar aquesta concessió o bé ho ignoraven o ho desconeixien.

A partir del contingut de les declaracions dels testimonis citats pel jutge Bernat de Vic, ens podem aproximar a la percepció que aquestes persones tenien del territori que es disputaven els procuradors del rei i de Gastó de Bearn i el clergue gironí Guillem Gaufred. En primer lloc, destaca el fet que a l'interior del terme parroquial de Riudellots existien unes demarcacions territorials menors, de límits una mica difusos, que ja l'any 1265 s'anomenaven veïnats.⁶⁷ En efecte, Berenguer de Falgueres de Campllong recaptava els delmes del lloc de *sa Rail*, que equivalia a les terres dels masos que eren “*in illa costa et vicinatu in qua est mansus Bernardi de Balneolis*” (cf. Apèndix 2b). El nom de veïnat, però, no apareix cap més vegada, tot i que sí s'empra el mot *locus* com a sinònim. El cas més explícit és el testimoni de Pere Serra de Benaula, que afirmava que el mas de Rail i els altres masos de Guillem Gaufred “*sunt in loco uocato Ribolta*” i que aquest lloc era una de les divisions internes, juntament amb els llocs de Benaula, Joval i sa Presa, de la parròquia de Riudellots: “*iste locus Ribolta est locus in quo sunt aliqui mansi sicut diuiditur loca parrochie ubi est locus de Banaula et locus de Joual et locus de sa Presa qui sunt in dicta parrochia*” (cf. Apèndix 3d). Altres testimonis afirmaven que alguns dels masos de Guillem Gaufred estaven repartits entre els llocs, o veïnats, de Ribolta i de Benaula: el mas Serra, per exemple, era a Benaula (cf. Apèndix 2e), el mas Rail es trobava “*in intermedia horum duorum locorum ... magis prope est Banaule*

67. Per a una panoràmica genèrica dels veïnats al bisbat de Girona, cf. Elvis MALLORQUÍ, «Els veïnats: orígens i evolució d'una demarcació territorial a l'interior de les parròquies del bisbat de Girona, segles X-XIV», dins: *Poblament, territori i història rural. VI Congrés sobre Sistemes agraris, organització social i poder local* (Alguaire, 26 i 27 d'abril del 2007), Lleida: Institut d'Estudis Ilerdencs, en premsa.

quam Riboute” (cf. Apèndix 3f) i la borda Olivera es trobava “*in illa frontera que dicitur Banaula*” (cf. Apèndixs 2c i 2f). Finalment, cal assenyalar que a vegades els veïnats se superposaven els uns als altres: Arrufat d’Onyar va afirmar que tot el lloc on hi havia els masos de Guillem Gaufred –Ribolta– i altres masos que es trobaven en direcció a Franciac s’anomenava “*dez Vilar*” (cf. Apèndix 2c).

La segona qüestió d’interès en relació a la percepció del territori és la diferenciació entre masos, bordes i masoveries. Els historiadors, en aquest cas, han tendit a simplificar la qüestió i, basant-se en textos legislatius poques vegades contrastats amb la documentació local de l’època, han assenyalat que, mentre els masos s’haurien creat entre els segles X i XI, les bordes i les cabanes serien fruit d’una expansió agrícola sobre les terres marginals al segle XII i les masoveries correspondrien a explotacions separades depenents d’un mas principal que haurien nascut al segle XIII.⁶⁸ Els Costums del bisbat de Girona, per exemple, recullen que els parroquians havien de pagar diversos serveis a la seva església parroquial en funció de si tenien un mas, mig mas, una borda o una masoveria.⁶⁹ Les diferències entre aquests tipus d’explotació no derivaven de la servitud dels homes i dones que hi vivien, perquè tant el mas com la borda eren tinences servils, però sí, almenys en part, de la seva extensió: segons un comentari marginal de l’edició dels Costums gironins per Tomàs Mieres, un mas era una explotació amb una quantitat de terra que es podia llaurar amb un parell de bous i la borda equivalia sovint a la meitat d’un mas.⁷⁰ En aquest sentit, és ben indicatiu que en el procés del 1265 es preguntés a dos testimonis si sabien “*in unoquoque predictorum mansorum quot pariliate terre sunt*” (cf. Apèndix 2a i 2j); malauradament, cap dels dos va poder contestar la pregunta. En canvi, sí que tenim algunes respostes a la pregunta de si els masos de Guillem Gaufred “*sint mansi uel borde uel mansouerie*”: els masos Gombau, Ponç, Esteve Llenyera i Boer eren masos, es dubtava si els masos Borrell i Mateu eren masos o bordes i hi havia tres bordes, Olivera, Boscà i Cornet, que rebien aquesta consideració de manera força estesa (cf. Apèndixs 2a, 2b, 2c, 2d, 2f, 2j, 3c, 3f). Un dels motius de la diferenciació entre masos i bordes a Riudellots l’any 1265, l’esmenta Ferrer Ponç: afirmava que els masos Cornet, Boscà i Olivera “*sunt borne et iste testis uidit quod non erant ibi domus*” (cf. Apèndix 3c), és a dir, que es tractava d’explotacions sense casa o, més probablement, sense casa enmig de les terres. A més, d’aquestes tres bordes, Arrufat d’Onyar diu que Guillem Gaufred, després de la compra del 1256, n’havia comprat la meitat al tinent del mas Gombau (cf. Apèndix 2c). Afortunadament, tenim el document de la compravenda i, efectivament, l’any 1263 Guillem Gaufred va comprar el

68. Jordi BOLÓS, *El mas, el pagès i el senyor. Paisatge i societat en una parròquia de la Garrotxa a l’edat mitjana*, Barcelona: Curial Edicions Catalanes, 1995, p. 105-114; Flocel SABATÉ, *El territori de la Catalunya medieval. Percepció de l’espai i divisió territorial al llarg de l’Edat Mitjana*, Barcelona: Fundació Salvador Vives Casajuana, 1997, p. 70-72; BOLÓS, «Habitat...», p. 67 i p. 70, i *Els orígens...*, p. 257.

69. Tomàs MIERES, *Costums de Girona* (edició d’Antoni Cobos), Girona: CCG Edicions – Associació d’Història Rural de les Comarques Gironines – Centre de Recerca d’Història Rural de la Universitat de Girona, 2001, p. 50-51.

70. MIERES, *Costums...*, p. 100-101, p. 217 i p. 239; LLUCH, *Els remences...*, p. 351-356.

domini directe exercit per Guillem Gombau i el seu marit Salandí de Puig sobre les bordes Cornet, Boscà i Olivera i sobre els seus habitants; a més, disposem de la concòrdia entre Guillem Gaufred i els habitants del mas Gombau, redactada el 1257, segons la qual aquests darrers rebien les joves de la borda de Ferrer d'Olivera i les redempcions d'homes i dones, els terços, lluïsmes i foriscapis i les tasques i els censos de les bordes Olivera, Boscà i Cornet.⁷¹ Així, gràcies al plet del 1265 podem afirmar que, a Riudellots de la Selva, les bordes correspondrien a petits masos depenents d'un mas més important i que podrien tenir la casa separada de les terres.⁷²

Un tercer aspecte a subratllar en relació a la percepció del territori rural a mitjan segle XIII és la del càlcul de les distàncies. En reacció a la demostració que el lloc de Raül no abarcava els masos de Guillem Gaufred, situats a Ribolta, el procurador dels procuradors del rei i de Gastó de Bearn va preguntar als testimonis del clergue gironí si els masos que aquest havia comprat eren “*prope mansum Bernardi de Balneolis*”. Les respostes van ser força coincidents: el mas Gombau era el situat més a prop del mas de Raül de Bernat de Banyoles, perquè es trobava a distància d'un tir de ballesta –“*tractus balliste*”, “*quasi jactus unius debilis balliste*”, “*unam ballistatam*” –, mentre la resta de masos es trobaven el doble de lluny i alguns encara més (cf. Apèndix 3a, 3b, 3d, 3e i 3g). El fet que, amb tota probabilitat, hi hagués ballestes a cadascun dels masos de Riudellots explica molt lògicament l'ús d'aquesta mesura per calcular distàncies rectilínies en l'àmbit rural;⁷³ ara bé, això també implica que caldria reconsiderar a fons el paper militar dels pagesos medievals. Un dels testimonis, Ferrer Ponç, devia conèixer molt bé la ciutat de Girona perquè en lloc d'utilitzar el tir de ballesta per calcular la distància entre els masos Gombau i Raül, assenyala que equivalia a “*quantum est de scribania usque ad furnum Mercatalli*”, una distància que podria ser, en línia recta, d'uns 175 m.⁷⁴

Finalment, a través de la lectura de les declaracions dels testimonis es percep de quina manera es creaven i s'usaven els topònims a l'edat mitjana. La majoria d'ells havien sentit a dir o havien escoltat –“*de auditu*”, “*audiuit*” – que el lloc on hi havia els masos de Guillem Gaufred s'anomenava Ribolta (cf. Apèndixs 2b, 2c, 2d, 2e, 2h, 2i, 3a, 3b, 3c, 3d, 3e i 3f); els altres dos, al contrari, havien sentit a dir que el mateix lloc rebia el nom de Raül (cf. Apèndix 2a i 2j). De manera més específica, els enquestadors preguntaven si a Riudellots hi havia la “fama” de l'ús d'aquests noms, és a dir, si l'opinió general i els comentaris de la gent confirmaven aquestes opinions: tots els testimonis de Guillem Gaufred confirmaren

71. ADG, Almoïna, Cassà de la Selva, pergami n. 655 (1257.06.04), i Riudellots de la Selva, pergami n. 67 (1263.10.20).

72. En la recerca dels masos de Riudellots de la Selva (cf. Apèndix 5), hem detectat una altra borda, anomenada Saurina, que pagava censos al mas Pastell. També podem assenyalar que a la vall d'Aro hi havia bordes propietat de persones residents al nucli de Castell d'Aro i bordes enrunades propietat de tinentes de masos; cf. TO, «La diferenciació...», p. 447.

73. El rei Jaume I, l'any 1258, va organitzar el sagramental del Llobregat. Una de les disposicions del privilegi obligava a cada mas a posseir una ballesta i cent fletxes o una llança i escut; cf. SABATÉ, *El territori...*, p. 69.

74. El forn del Mercadal es trobava entre l'església de Santa Susanna i l'actual carrer de Santa Clara i l'escrivania era, a l'altre marge de l'Onyar, a l'actual carrer de l'Argenteria; cf. Josep CANAL i altres, *La ciutat de Girona en la primera meitat del segle XIV*, Girona: Ajuntament, 1998, p. 47-48 i p. 61-63.

que aquest tenia els masos a Ribolta i que només el mas de Bernat de Banyoles s'anomenava Raïl (cf. Apèndix 3a, 3b, 3c, 3d, 3e, 3f, 3g). Algunes declaracions ens donen pistes de quins eren els punts d'informació de Riudellots al segle XIII, perquè els dos topònims els pronunciaven els que anaven a missa a l'església de Riudellots, els clergues que hi servien –i que havien escrit els noms en un cartoral del temple–, els homes vells i els joves de la parròquia i, almenys en el cas de Pere Oller de Fornells, els familiars –“*a patre suo et matre et auia istius testis*”– i coneguts (cf. Apèndix 2b, 2c, 2d i 2i). A vegades, es produïen malentesos: Berenguer de Falgueres de Campllong recollia el delme de Riudellots des de feia temps i, quan demanava els blats al lloc de “*sa Raïl*”, ell entenia que això es referia a la costa i veïnat on hi havia el mas de Bernat de Banyoles i els masos de Guillem Gaufred i d'altres senyors; ara bé, feia poc temps –des de la passada festa de Santa Creu de maig–, havia comprès que només el mas de Bernat de Banyoles s'anomenava Raïl (cf. Apèndix 2b). Aquests equívocs, en canvi, no afectaven els que residien a la mateixa parròquia de Riudellots –“*cum sit de illa parrochia*”– ni als que escoltaven sovint –“*cotidie*”– aquests topònims; a més, en uns quants casos la seva memòria es remuntava a més de quaranta anys (cf. Apèndix 2c, 2f, 3b, 3d, 3e, 3f i 3g), cinquanta (cf. Apèndix 3a) i fins i tot seixanta anys (cf. Apèndix 3c).

El testimoniatge de l'antic senyor dels masos, Arnau de Vilademany, ens posa un fort contrapunt a la visió dels pagesos riudellotencs, perquè recull amb claredat la distància existent entre la seva mentalitat i els masos del seu domini. Certament, ell no havia rebut en herència els masos de Riudellots el 1251 i només va intervenir-hi quan el seu germà Hug va morir per tal de vendre'ls al clergue Guillem Gaufred. Però no deixen de ser significatives les afirmacions que només coneixia el nom de dos masos del domini –Gombau i Borrell– i que en total es tractava de 4 o 5 masos, quan en realitat eren 9 masos (cf. Apèndix 2g). Les inexactituds expressades pel senyor són fruit del fet que la toponímia, en aquesta època, era un fenomen fonamentalment oral: els pagesos eren els que posaven els noms als diversos elements de la societat rural, perquè hi vivien i perquè hi treballaven, i també eren els pagesos els que pronunciaven, de viva veu, els noms dels llocs davant dels notaris que els enregistraven per escrit amb expressions com “*in loco vocato*” o “*in loco dicto*”.⁷⁵ Aquesta constatació és essencial: els pagesos dels masos no només tenien la plena capacitat d'organitzar l'espai agrari a l'entorn dels masos –establint-hi horts i farraginars al voltant de la casa– i a bona part del territori de les parròquies –cereals a les planes i vinyes als turons– i la facultat de traspasar hereditàriament les seves tinences en virtut dels drets del domini útil,⁷⁶ sinó que també eren els que creaven i utilitzaven els noms de lloc a les àrees rurals. A Riudellots de la Selva, doncs, els senyors directes havien de fer front a la migradesa

75. Elvis MALLORQUÍ, «Els noms de lloc i el temps. La toponímia des de la història», dins: Elvis MALLORQUÍ i altres, *Toponímia, paisatge i cultura. Els noms de lloc des de la lingüística, la geografia i la història*, Girona: Documenta Universitaria – Associació d'Història Rural de les Comarques Gironines – Centre de Recerca d'Història Rural de la Universitat de Girona, 2006, p. 114-115.

76. MALLORQUÍ, «Homes...», p. 58-59 i p. 62-64.

dels seus dominis –formats per uns pocs masos i unes quantes terres– intentant controlar estrictament els matrimonis i les herències dels tinents dels masos a través de la servitud i dels mals usos, però la seva posició preeminent quedava molt en entredit davant d'aquests mateixos pagesos que tenien drets hereditaris sobre els seus masos, que ordenaven l'espai rural segons les seves voluntats i que anomenaven els diferents llocs del terme d'acord a les seves conveniències. Potser aquesta realitat dongui peu a una reescriptura de la història del món rural medieval que s'adigui millor amb la realitat que només uns pocs documents, el procés del 1265 entre ells, descriuen sense massa interferències dels senyors feudals.

5. Apèndixs

1

1265 (abans del 30 d'abril – després del 23 d'octubre)

Fragment de procés en la causa entre Ramon de Pompià, procurador reial, i Berenguer de Perapertusa, procurador de Gastó de Bearn, d'una part, i Guillem Gaufred, prevere del capítol de la seu de Girona, de l'altra, sobre el fet que aquest darrer podria ser persona inhàbil per posseir set masos de Riudellots de la Selva comprats a Hug de Vilademany, que els tindria en feu per Gastó de Bearn i aquest pel rei.

A. ADG, Almoina del Pa, Riudellots de la Selva, pergami n. 69a.

B. ADG, Almoina del Pa, Riudellots de la Selva, pergami n. 41k (el fragment que va de * a **).

Anno Domini ·Mo·CCo·LXo· quinto in causa que uertitur inter Raimundum de Pompiano, procuratorem domini regis datum ad feuda petendi, et Berengarius de Petrapertusia, procuratorem in Cathalonia Gastonis de Biarno, agentes, ex una parte, et Guillelmum Gaufridi, ex alia, deffendentem, dicti Raimundi et Berengarii obtulerunt suum libellum. Et fuit dies assignata ad respondendum ad **diem jouis vigiliam Apostolorum Philipi et Jacobi**.¹

Ad quam diem partes comparuerunt et dictus Guillelmus Gaufridi respondit dicto libello et in fine eiusdem est inferius ordinatum, tenor uero iamdicti libelli talis est.

Ponunt Raimundum de Pompiano, procurator domini regis datus ad feuda petendi, et Berengarius de Petrapertusia, procurator nobilis uiri Gastonis de Biarno in Cathalonia, contra Guillelmum Gaufridi, presbiterum de capitulo Gerundensis, dicentes quod dictus Guillelmus tenet et possidet uel quasi ·VII· mansos seu dominium ipsorum in parrochia Sancti Stephani de Riulolutorum in loco uocato Rayl, quos inquam mansos emit ab Arnaldo de Villademagno qui eos tenebat in feudum a dicto Gastone et dictus Gastonus a domino rege. Unde cum dicti mansis sint feudum seu de feudo domini regis et dicti Gastonis et alienati in personam prohibitam, petunt, nomine domini regis et dicti Gastonis, predictos mansos sibi adiudicari et tradi et in hoc dictum Guillelmum condempnari cum fructibus inde perceptis a ·X· annis citra quos extimat ad ·C· solidos quolibet anno. Sunt autem predicti mansi in parrochia de Riulolutorum et alter uocatur mansus Gombau et alius mansus Borrel et mansus Jouer et mansus de·n Esteuen et mansus de·n Oliuera et alius mansus de na Matheua.

Concedit emisse ab Arnaldo de Villademagno mansum Gombau et mansum Borrel et mansum de·n Esteuen et mansum de·n Matheu, alia omnia negat et dicit petita fieri non debere. Concedit tamen quod sunt in parrochia de Riulolutorum, sed negat quod locus in quo mansi sunt uocetur Rail. Et [fu...] juratum de calumpnia et quelibet pars prestitit in suo [dicto].

1. Dijous 30 d'abril del 1265.

Et dicti actores in continenti produxerunt in testem Bernardum de Abbacia. Postea **sequenti die**² produxit in testes Petrum de Forneletz de Fornellis et Berengarium de Oliueria, presentem Arnaldum Ermengaudi, procurator instituto ad causam a Guillelmo Gaufridi. Item produxerunt in testem dicti actores Arnaldo de Villademagno. Et fuit dies assignata **ad diem lune crastinam Sancte Crucis madii**.³

In qua die comparuit dictus Guillelmus Gaufridi et, ex alia parte, comparuit Bernardus de Fornellis coram Bernardo de Vicco, institutus procurator ab Raimundum de Pompiano et Berengario de Petrapertusia, qui Bernardus produxit in testes Berengarius de Falgeriis, Arruffatum de Undare et Straderium de Villarudrico et Guillelmum Deuslomde et Dominicum de Citberta et Petrus de Serra de Banaula et Arnaldus Carpi. *Et fuit dies assignata **ad diem veneris crastinam Ascensionis Domini**.⁴

Ad quam diem dictus Guillelmus Gaufridi et Bernardus de Fornellis comparuerunt et dictus Guillelmus Gaufridi obtulit quasdam posiciones, quibus dictus Bernardus de Fornellis procurator respondere, quarum tenor talis est.

Ponit Guillelmus Gaufridi, excipiendo, quod locus in quo sunt mansi racione quorum agitur uocatur Ribolta.

Negat.

Item ponit quod mansus quem Bernardus de Balneolis habet in parrochia de Riuolutorum est in loco uocato sa Rail.

Credit quod ille mansus et alii mansi Guillelmi Gaufrédi uocentur mansi de sa Rail.

Item ponit quod in ille locus ubi est dictus mansus Beranrdus de Balneolis uocatur sa Rail.

Negat.

Item ponit quod fama est apud Riuumlutorum quod locus ubi sunt mansi racione quorum agitur uocatur Ribolta.

Negat.

Item ponit quod fama est apud Riuumlutorum quod tamen ille locus in quo est mansus dicti Bernardi de Balneolis uocatur de sa Rail.

Negat.

Et Guillelmus Gaufridi posuit dictas posiciones per iuramentum et petiit quod Raimundus de Pompiano per iuramentum dictis posicionibus respondit. Et Bernardus de Fornellis nominauit in testem Petrum Ollerii de Fornellis, quem dicebat esse absentem et eum non posse inuenire. Et fuit dies assignata utrique parti ad procedendum **ad diem mercurii** sequentem.⁵ Et fuit dictum a iudice quod, in dicta die, Raimundus de Pompiano compareret et dictis posicionibus per iuramentum respondit.

Ad quam diem comparuit dictus Bernardus de Fornellis et, ex alia parte, comparuit Martinus Ermengaudi, quem et Arnaldum Ermengaudi, quemlibet ipsorum, in solidum Guillelmus Gaufridi procuratorem instituerat, qui Bernardus de Fornellis remissa sollempnitate ab aduersa parte, scilicet dicto Martino produxit in testes Petrus Ollerii de Fornellis. Super posicionibus tamen positis a Guillelmo Gaufridi non fuit processum quia Raimundus de Pompiano non erat presens. Et fuit dies assignata ad procedendum

2. Divendres 1 de maig del 1265.

3. Dilluns 4 de maig del 1265.

4. Divendres 15 de maig del 1265.

5. Dimecres 20 de maig del 1265.

ad diem mercurii post festum Pentecostes⁶ et quod tunc dictus Raimundus de Pompiano compareat uel interim mitantur dicte posiciones alicui sapienti de Perpiniano, qui eum per sacramentum interroget super posicionibus antedictis.

Ad quam diem Guillelmus Gaufridi et Bernardus de Fornellis comparuerunt non comparente Raimundo de Pompiano et fuit alia dies ad procedendum assignata **ad diem mercurii primam mensis junii**.⁷

Ad quam diem Raimundus de Pompiano et Guillelmus Gaufridi comparuerunt et Raimundus de Pompiano respondit dictis posicionibus ut Bernardus de Fornellis procurator responderat. Et dictus Guillelmus Gaufridi dixit quod erat paratus procedere, protestabatur tamen quos saluabat et retinebat sibi quodo posset facere interrogari Berengario de Petrapertusia, quod responderet posicionibus per iuramentum prestitum quandocumque uellet ante conclusionem cause. Et fuit iniuncta probacione dicto Guillelmo Gaufridi super posicionibus negatis et fuit dies assignata ad probandum et ad procedendum **ad diem sabati** sequentem.⁸

Ad quam diem Guillelmus Gaufridi et Bernardus de Fornellis comparuerunt qui Guillelmus produxit in testes Guillelmum Poncii, clericum de Riulolutorum,** et Poncium de Joualibus et Ferrarius Poncii et Petrus Adalberti et Petrus de Serra de Banaula et Petrus Agreti et Berengarius de Strata. Et fuit dies assignata ad **diem veneris sequentem**⁹ et Guillelmus Gaufridi dixit quod ferie erat et predictam diem non recipiebat nisi de iure sibi diceretur. Et dictus Bernardus dixit quod dictam diem assignabat et non audiret inde jus, quia dominus rex causas suas diebus feriatis etiam sollempnibus agitabat, et dictus Guillelmus Gaufridi dixit quod uolebat inde audire interlocutoriam et dictus Bernardus dixit quod non audiret inde interlocutoriam. Postea fuit **dies assignata ad diem veneris post Sanctum Michaelem**.¹⁰

Ad quam diem Guillelmus Gaufridi et Bernardus de Fornellis conuenerunt quod depositions testium pro publicatis haberentur et quod de ipsis partibus daretur copia. Et fuit dies assignata ad procedendum ad diem veneris sequentem. Postea fuit dies assignata ad **diem veneris ante festum Beati Narcissi**.¹¹

Ad quam diem Guillelmus Gaufridi et Bernardus de Fornellis comparuerunt et dictus Guillelmus obtulit quasdam posiciones, quibus Bernardus de Fornellis respondit quarum tenor talis est.

Ponit Guillelmus Gaufridi, excipiendo et opponendo contra, presentem Bernardum de Abbacia, testis producti in presenti causa a parte aduersa quod dictus Bernardus subministrauit presens negocium Raimundo de Pompiano et Berengario de Petrapertusia, scilicet dicendo eis Guillelmus Gaufridi tenet tales mansos qui sunt de feudo domini regis et domini Gastonis agite contra eum.

Non credit Bernardus de Fornellis.

6. Dimecres 27 de maig del 1265.

7. Dimecres 3 de juny del 1265.

8. Dissabte 6 de juny del 1265.

9. Divendres 12 de juny del 1265.

10. Divendres 2 d'octubre del 1265.

11. Divendres 23 d'octubre del 1265, suposant que Sant Narcís ja era el 29 d'octubre com ara.

Item ponit quod dictus Bernardus perquisiuit testes productos ab aduersa parte in presenti causa et eos subministrauit aduerse parti que eos produxit.

Non credit.

Item ponit quod dictus Bernardus est baiulus domini Gastonis de castro de Fornellis et de omnibus que dominus Gastonus habet et habere debet in parrochia de Fornellis, de Campolongo, de Caciano, de Riulutorum de Silua et de Aquaiuia.

Credit de parrochia de Fornellis et de aliis negat.

Item ponit quod dictus Bernardus subministrauit necessaria in uictu testibus productis a parte aduersa illis diebus quibus producebantur.

Non credit.

Et in continenti Guillelmus Gaufridi [...]

1265 (30 d'abril – 20 de maig)

Deposicions dels testimonis cridats per Ramon de Pompeia i Berenguer de Peraçertusa en contra de Guillem Gaufred. Les declaracions conservades són les de Pere de Narbona de Fornells, Berenguer de Falgueres de Campllong, Arrufat d'Onyar de Riudellots, Deulomde de Riudellots, Arnau Carpi de Riudellots, Pere de sa Serra de Benaula, Arnau de Vilademany, Estrader de Vilaruric, Pere Oller de Fornells i Bernat d'Abadia. Altres declaracions, si és que es van produir, s'han perdut: serien les de Pere de Fornellets de Fornells, Berenguer d'Olivera i Domènec de Citberta.

A. ADG, Pia Almoina, Riudellots de la Selva, pergami n. 41a, 41b, 41c, 41d, 41e, 41f, 41g, 41h, 41i i 41j.

Translatum testimoniorum Raimundi de Pompiano et Berengarii de Petrapertusia contra Guillelmo Gaufredi.

2a

Petrus Narbona de Fornellis, testis juratus et interrogatus si scit, credit uel est fama quod mansi quos Guillelmus Gaufredi habet apud Riuuulutorum uocentur mansi de Rail, respondet quod a medio anno citra scit de auditu quod dictus Guillelmi Gaufredi habet mansos in parrochia de Riuolutorum in loco qui dicitur Rail, scilicet nescit quos. Tamen dixit quod Petrus Raimundus de Villademagno habebat in dicto loco de Rail de ·III·or· usque ad ·V· mansos, scilicet mansum de ·n· Pont, et mansum de ·n· Cornet ut sibi uide<re>tur, et mansum de Rail qui erat de Gombaula, que erat bajulissa ipsorum mansum de Rail et mansum Leynera.

Interrogatus si Petrus Raimundus de Villademagno uel alius dominus de Villademagno recepit dictos mansos in feudum pro domino Guillelmo de Montecatano, condam qui decessit apud Majoricas, respondit et dixit quod putat quod sic, pro eo uidelicet quia Petrus Raimundus predictus putabat de uoluntate Guillelmi de Montecatano eicere de mansis de Quartello agraria que accipiebat Guillelmus de Montecatano supradictus. Dixit etiam quod uidit circa ·L· annos sunt de hoc quod Guillelmus de Montecatano et Petrus Raimundus de Villademajus et plures alii milites et homines erant in manso predicto de na Gombaula qui uocatur de Rail et ibi uidit et audiuit quod Petrus Raimundus loquebatur Guillelmo de Montecatano supradicto ubi agraria que accipiebat dictus Guillelmus de Montecatano in mansis de Quartello daret sibi super mansis de Rail et uidit et audiuit quod de hoc se auinentauerunt, scilicet nesciret dicere *en qual manera de puxes aquel fet sana*.

Interrogatus qui erant presentes ad hec, dixit quod Guillelmus de Burgo, Berengarius de Medalia, Bernardus de Abbadia et Stephanus de Aragone et plures alii.

Interrogatus si alias sciet quod dicti mansi teneantur in feudum pro domino de Montecatano uel quod dictus Petrus Raimundus recognosceret pro ipso ipsos tenere in feudum, respondit quod nescit aliter nisi ubi supradixit.

Interrogatus quis inhabitat dictos mansos, respondit quod nescit quia bene sunt ·XXXa· annos quod non fuit ibi.

Interrogatus pro alia parte utrum predicti mansi sint mansi uel borde uel mansouerie, respondit quod nescit si omnes sunt mansi uel borde, tamen dixit quod mansus de na Gombaula bajulissa erat mansus et ipse uocabatur mansus.

Interrogatus si sciet in unoquoque predictorum mansorum quot pariliate terre sunt, respondit quod nescit nec in quo loco sunt ipse terre.

Interrogatus quid inde percepit annuatim dictus Guillemus Gaufredi, dixit quod nescit.

Interrogatus si locus ubi sunt mansi petiti uocatur Ribolta, dixit quod nescit.

Interrogatus si locus ubi est mansus Bernardi de Balneolis tamen uocatur Rail, respondit quod nescit quis [est] mansus Bernardi de Balneolis neque scit quis hodie tenet mansum de na Gombaula.

Super aliis circumstanciis requisitur, dixit quod nescit inde aliud.

2b

Berengarius de Falgeres de Campolongo, testis juratus et interrogatus si scit, credit uel est fama quod mansi quos Guillelmus Gaufredi habet aput Riuumlutorum uocentur mansi de Rail, respondet quod nescit quod uocentur de Rail, sed iste tamen emit decime de Riuolutorum a precentore Gerundensis a ·XV· annis aliquibus annis et, quando iste testis ibat per illam parrochiam leuando decimam, petebat cuiusmodi blada sunt ibi *a sa Rail* et hoc intendebat iste testis querere de terris illorum mansorum qui sunt in illa costa et vicinatu in qua est mansus Bernardi de Balneolis, inter quos mansos sunt aliqui mansi Guillelmi Gaufredi et aliorum dominorum, quos putabat quod uocarentur de Rail racione mansi Bernardi de Balneolis usque ad diem festi Sancte Crucis de madio in qua di<di>cit et audiuit dici quod mansus Bernardi de Balneolis tamen uocatur de Rail.

Interrogatus a quibus audiuit dici, dixit quod ab unis et ab aliis generaliter qui uenerant ad missam aput Riuumlutorum.

Interrogatus si Petrus Raimundus de Uillademagno [et uel alius dominus de Uillademagno] recepit dictos mansos in feudum pro domino Guillelmo de Montecatano, qui condam decessit aput Majoricas, dixit quod nescit.

Interrogatus si scit quod alias dicti mansi petiti teneantur in feudum pro domino Guillelmo de Montecatano uel quod dictus Petrus Raimundus recognosceret pro ipso tenere ipsos in feudum, respondit quod nescit. Dixit etiam iste testis quod dictus Guillelmus Gaufredi habet iuxta mansum de Rail mansum Gomballum, mansum Buerium, mansum Borrellum, quod est mansus uel borda, et istos tres mansos tamen putabat iste testis quod uocarentur de Rail.

Interrogatus pro alia parte si locus ubi sunt mansi petiti uocatur Ribolta, respondit quod nescit de ueritate, sed [heri] ad ecclesiam de Riulutorum ubi superius dixit audiuit dici generaliter ab unis et aliis quod uocatur Ribolta.

Interrogatus si mansus ubi est mansus Bernardi de Balneolis tamen uocatur Rail, respondit ut supra.

2c

Arrufatus de Undare de parrochia de Riulutorum, testis juratus et interrogatus, dixit quod nescit quod mansi quos Guillelmus Gaufredi habet in parrochia de Riulutorum uocentur de Rail, sed Ribolta. Dixit etiam quod a tempore recognicionis sue citra, quod est ·XL· annorum, audiuit dici quod mansus Bernardi de Balneolis tamen, qui est abbatisse Sancti Danielis, uocabatur de Rail, et quod locus ubi sunt illi mansi quos Guillelmus Gaufredi habet in dicta parrochia et totum illud [Iriban] uocatur Ribolta. Item dixit quod audiuit dici ab istis clericis qui modo sunt in ecclesia de Riulutorum quod totus illud locus ubi sunt mansi Guillelmi Gaufredi et omnes alii mansi qui sunt uersus Franciachum uocatur dez Vilar, et quod ita ipsi receperunt scriptum in cartoralio ecclesie.

Dixit etiam, interrogatus, quod mansus Gomballus et Borrellus et alius mansus qui dicitur mansus Poncius, ut sibi uidetur, sunt Guillelmi Gaufredi et mansus Stephani Leynera et mansus Petri Mathei et borda de·n Oliuera et borda Boschani et borda Corneti similiter et omnes isti mansi et borde sunt in loco qui dicitur Ribolta. Et dictus Guillelmus Gaufredus emit ubi audiuit dici mansum Gomballum ab Arnallo de Villademagno et medietatem dictarum trium bordarum emit postea a rustico dicti mansi Gomballi et aliam medietatem adquisiuit ab eodem de jure ubi audiuit dici postmodum. Autem dixit iste testis quod borda Oliuerie est quasi in illa frontera que dicitur Banaula.

Interrogatus super omnibus aliis capitulis utriusque partis dixit quod nihil aliud inde scit.

2d

Deuslomde de Riulutorum, testis juratus et interrogatus, dixit quod nunquam audiuit dici neque nominari ab antiquis hominibus illius parrochie aut ab aliis junioribus quod mansi quos Guillelmus Gaufredi habet in dicta parrochia uocarentur de Rail, sed de Ribolta. Vidit etiam et audiuit semper dici et nominari mansum Bernardi de Balneolis tamen de Rail.

Interrogatus de tempore sue recognicionis, respondit quod de ·XX· usque ad ·XX·V· annos.

Interrogatus qui sunt mansi petiti, respondit quod mansus Gomballus et mansus Borrellus et mansus Poncius et mansus uel borda Corneti et borda boscani et borda Petri Mathei et mansus Stephani Leynera et mansus qui uocabatur Ferrarii Oliuerie. Item dixit, interrogatus, quod nescit neque dici audiuit aut quod Petrus Raimundus de

Villademagno uel alius dominus de Uillademagno recepisset in feudum dictos mansos pro domino de Montecatano neque recognosceret eos pro eo in feudum tenere.

Interrogatus super omnibus capitulis utriusque partis, respondit quod nihil aliud inde scit.

2e

Arnallus Carpi de Riulotorum, testis juratus et interrogatus, dixit quod nunquam audiuit dici quod alius mansus uocaretur de Rail in parrochia de Riulotorum nisi tamen mansus Bernardi de Balneolis. Dixit preterea quod Guillelmus Gaufredi habet mansos in parrochia supradicta et sunt aliqui eorum in loco qui dicitur Ribolta et aliqui in loco qui dicitur Banaula.

Interrogatus quomodo hoc scit, respondit quod audiuit istud dicere cum sit de illa parrochia.

Interrogatus qui mansi Guillelmi Gaufredi sunt aput Riboltam et qui aput Banaulam, respondit quod mansus de n Serra est aput Banaulam et est dicti Guillelmi Gaufredi. Mansi uero dicti Guillelmi Gaufredi qui sunt aput Riboltam, dixit quod nescit certomodo qui sunt illi, quia iste testis stat in capite parrochie citra et non est petitor de talibus.

Interrogatus super omnibus capitulis Raimundi de Pompiano et Berengarii de Perapertusa, respondit quod nichil aliud inde scit.

Interrogatus de tempore sue recognicionis dixit ultra ·XXXa· annos.

2f

Petrus de sa Serra de Banaula, testis juratus et interrogatus, dixit quod nescit quod Guillelmus Gaufredi habebat mansos in loco qui dicitur Rail, siue quod ipsi mansi uocentur de Rail, sed habet mansos in loco qui dicitur Ribolta, scilicet mansum Gomballum et Borrellum et Bouerium et bordam Cornetam et bordam Boscani et mansum Stephani et bordam Petri Mathei et bordam de Oliueria que est in fronteria de Banaula. Item dixit quod a tempore recognicionis sue citra quod est ·XL· annos audiuit uocari de Rail tamen mansum Bernardi de Balenolis.

Item dixit, interrogatus, quod nunquam audiuit dici quod Petrus Raimundi de Villademagno uel alius dominus de Villademagno recepisset dictos mansos in feudum pro Guillelmo de Montecatano nec quod recognosceret eos tenere in feudum pro eo.

Interrogatus super omnibus capitulis, respondit se nichil aliud scire.

2g

Arnallus de Villademagno, testis juratus et interrogatus si scit quod mansi quos Guillelmus Gaufredi habet aput Riuumlutorum uocentur mansi de Rail, respondit quod nescit nec unquam dici audiuit.

Interrogatus si Petrus Raimundus de Villademagno recepit dictos mansos in feudum pro domino Guillemo de Montecatano, qui decessit aput Majoricas, respondit quod non credit.

Interrogatus quo nomine uocantur mansi quos Guillelmus Gaufredi habet in parrochia de Riulutorum, respondit quod nescit, sed de duobus mansis scit, scilicet de manso Gomballo et manso Borrello.

Interrogatus quot sunt ipsi mansi dicti Guillelmi Gaufredi, dixit quod credit de ·III· usque ad ·V· et inter illos sunt mansi Gomballus et Borrellus.

Pro alia parte interrogatus, dixit quod mansus Bernardi de Balneolis tamen uocatur de Rail. De loco ubi sunt mansi petiti, dixit quod nescit quo nomine apelletur.

2h

Straderius de Villaruricho, testis juratus et interrogatus, dixit quod nescit quod mansi quos Guillelmus Gaufredi habet in parrochia de Riulutorum uocentur mansi de Rail, nisi tamen unicus mansus qui erat Bernardi de Balneolis et hodie est filii sui qui uocatur de Rail et semper ipsum mansum tamen audiuit nominari de Rail.

Interrogatus qui sunt illi mansi quod dictus Guillelmus Gaufredi habet in dicta parrochia, dixit quod mansum Gomballum et alios mansos quorum nomina nescit, qui erant ubi dicebatur in loco qui uocabatur Ribolta, quos dominus de Villademagno nescit tamen quis dominus fuit ille uendidit eos decennium est lapsus dicto Guillelmo Gaufredi, ut audiuit dici diu est.

Item dixit, interrogatus, quod nescit si Petrus Raimundi de Villademagno uel alius dominus de Villademagno recepit dictos mansos in feudum pro Guillemo de Montecatano nec aliud sciret dicere in hoc facto nisi ut supra dixit.

Interrogatus pro alia parte dixit se nihcil aliud inde scire.

2i

Petrus Ollerius de Fornellis, testis juratus et interrogatus, dixit quod mansus tamen quod filius Bernardi de Balneolis tenet in parrochia de Riulutorum uocatur de Rail et nescit quod alii mansi qui sint in parrochia de Riulutorum uocentur de Rail nisi tamen predictus mansus. Dixit etiam quod Guillelmus Gaufredi tenet in dicta parrochia mansos, scilicet mansum Gomballum et mansum Bouerium et mansum Stephani Leynera et mansum Boscani et Ferrarii de Oliueria.

Interrogatus qualiter scit quod teneat, dixit quod ita audit dicere cotidie ex quibus mansis uidelicet Petrus Raimundi tenere mansum Gomballum et alios mansos audiuit dicere quod eos tenebat et dicebatur quod tenebat omnes predictos mansos pro domino de Montecatano.

Interrogatus a quibus audiuit dici, dixit quod a patre suo et matre et auia istius testis et Ferrario de Castro bajulo Bernardi de Abbazia.

Interrogatus si Petrus Raimundi recognouit omnes predictos mansos tenere in feudum pro domino de Montecatano, dixit quod nescit si recognouit.

Interrogatus pro alia parte si loco ubi sunt mansi petiti uocatur Ribolta, respondit quod nescit.

2j

Bernardus de Abbatia, testis juratus, dixit quod mansi quos Guillelmus Gaufredi habet in parrochia de Riuolutorum qui fuerunt Arnaldi de Villademagno uocantur de Rail.

Interrogatus qualiter scit, respondit quod semper audiuit eos nominari sa Rail et uidit et audiuit quod Petrus Raimundus de Villademagno dicebat et recognoscebat Guillelmo de Montecatano, qui erat in hospicio Berengarie Gomballe, bajulisse illorum mansorum de Rail, tenere ad feudum pro eo ·VII· mansos in illa parrochia simul cum plurimis feudis.

Interrogatus qui sunt mansi quos Guillelmus Gaufredi inde habet qui fuerunt Arnaldi de Villademagno, respondit quod mansus Berengarie Gomballe, mansus Borrel, mansus de-n Jouer, mansus Stephani Leynera et quidam eius uicinus de quo non est memore, mansus Boschanus, mansus Ferrarii de Oliueria.

Dixit etiam, interrogatus, se uidit et presentem fuisse quod Petrus Raimundus de Villademagno accepit in feudum pro Guillelmo de Montecatano predictos mansos simul cum pluribus aliis feudis et fecit ei homagium.

Interrogatus de loco ubi fuit hoc, respondit quod in platea militum Gerunde ad tabulam ubi Petrus Ermengaudi tenebat cambium.

Interrogatus de tempore, respondit quod ultra ·L· annos.

Interrogatus qui erant presentes, respondit quod Berengarius de Aquaiuia, Berengarius de Cijario, Guillelmus de Burgo et plures alii probi homines.

Interrogatus pro alia parte si ·VII· mansi predicti sunt mansi uel si est borda aliqua in esi, respondit quod in eis est una borda, scilicet illa Ferrarii de Oliueria.

Interrogatus quot parillate terre sunt in unoquoque dictorum mansorum et in borda, respondit quod nescit.

Interrogatus quod inde percepit dictus Guillelmus Gaufredi, respondit quod nescit.

Interrogatus que sunt illa bona cum quibus simul Petrus Raimundi accepit dictos mansos in feudum pro Guillelmo de Montecatano ubi superius dictum est, respondit quod castrum de Fornellis, castrum de Solterra, decimas de Stagneolo, de Montefoliano et de Sancto Stephano de Caulesio, mansos de Quartello et ciuadas de Fornellis.

1265 (6 de juny)

Deposicions dels testimonis cridats per Guillem Gaufred en contra de Ramon de Pompià i Berenguer de Perapertusa. Les declaracions conservades són les de Pere Adalbert de Riudellots de la Selva, Guillem Ponç clergue de Sant Esteve de Riudellots, Ferrer Ponç de Riudellots, Pere de Serra de Banaula, Bernat d'Estrada de Riudellots, Pere Agret de Riudellots i Ponç de Joval de Riudellots. Una altra declaració, si és que es va produir, s'hauria perdut: és la de Ferrer Ponç de Riudellots.

A. ADG, Pia Almoina, Riudellots de la Selva, pergami n. 41l, 41m, 41n, 41o, 41p, 41q i 41r.

[Testes Guillelmi Gaufredi contra Raimundo de Pompiano et Berengario de Perapertusa]

3a

Petrus Adalberti de Riulutorum de Silua, testes iuratus et interrogatus si locus in quo mansi racione quorum agitur uocatur Ribolta, respondet quod sic.

Interrogatus qualiter scit, respondit quod ·L· anni sunt quod scit iste testis quod locus in quo sunt mansi Guillelmi Gaufredi de quibus agitur uocatur Ribolta.

Interrogatus qui sunt mansi de quibus agitur dixit quod mansus Gomballus, mansus Borrellus, mansus Poncius, mansus Cornetus, mansus Boscanus, mansus Stephani Leynera et mansus Matheus.

Interrogatus de fama, respondit quod fama est in parrochia supradicta quod locus in quo sunt dicti mansi uocatur Ribauta.

Interrogatus si mansus quem Bernardus de Balneolis habet in parrochia de Riulutorum est in loco uocato sa Rail et si illud mansus et locus tamen uocatur sa Rail, respondit quod sic.

Interrogatus qualiter scit, respondit quod a tempore recognicione sue citra, quod est ultra ·L· annorum, uidit et audiuit semper nominari mansum et locum in quo sedet quem Bernardus de Balneolis habet in parrochia de Riulutorum sa Rail.

Interrogatus de fama, respondit quod fama est in illa parrochia quod dictus mansus et locus tamen in quo sedet uocatur sa Rail et nescit iste testis alium mansum in dicta parrochia qui uocetur sa Rail, nisi tamen dictus mansus et locus in quo sedet.

Interrogatus pro aduersa parte si mansi quos Guillelmi Gaufredi [habet] in dicta parrochia sunt prope mansum Bernardi de Balneolis, respondit quod non sunt prope, sed uerum est quod mansus Gomballus est prope illum mansum de sa Rail et extimat iste testis propinquitatem illam esse sicut posset esse tractus balliste.

Interrogatus si aliqui mansorum Guillelmi Gaufredi uocantur Rail, dixit quod non et aliud inde nescit.

3b

Guillelmus Poncius clericus Sancti Stephani de Riuolutorum, testes iuratus et interrogatus, dixit quod locus ubi sunt mansi de quibus agitur uocatur Ribauta.

Interrogatus qualiter scit, dixit quod a tempore recognicione sua citra, quod est ·XL· annorum, uidit et audiuit illum locum uocari Ribouta et de hoc est fama in parrochia supradicta.

Interrogatus de quibus mansis agitur, respondit ut proximus et addidit etiam ibi mansum de Oliueria.

Item dixit, requisitus, quod mansus quem Bernardus de Balneolis habet in parrochia de Riuolutorum et locus in quo est siue sedet tamen uocatur sa Rail et de hoc est fama in illa parrochia et non est aliquis mansus illorum Guillelmi Gaufredi qui uocetur sa Rail, nisi tamen mansus Bernardi de Balneolis et locus ubi est siue locus ubi sedet.

Pro alia parte requisitus, dixit quod mansus Gomballus est prope [sat...] manso Bernardo de Balneolis et extimat propinquitatem illorum ad tractum balliste et credit iste testis quod dictus mansus de Rail est in loco uocato Ribouta.

3c

Ferrarius Poncii de Riuolutorum, testes iuratus, dixit quod locus in quo sunt mansi quos Guillelmus Gaufredi habet in parrochia de Riuolutorum uocatur Ribolta.

Interrogatus qualiter scit, respondit quod a tempore memorie sue citra, quod est ·LX· annorum et ultra, uidit illum locum et audiuit nominari Ribouta et de hoc est fama in illa parrochia.

Item dixit, requisitus, quod mansus Bernardi de Balneolis et locus in quo est tamen uocatur Rail et non est [alius] alius mansus in dicta parrochia qui uocetur de Rail nisi tamen mansus Bernardi de Balneolis et locus in quo est et de hoc est fama.

Item dixit, interrogatus pro aduersa parte, quod mansus Gomballus qui est Guillelmi Gaufredi est prope mansum Bernardi de Balneolis, quantum est de scribania usque ad furnum Mercatalli; alii uero Guillelmi Gaufredi non sunt ita prope dicto manso Bernardi de Balneolis distant inde.

Item dixit quod dictus mansus de Rail est in loco qui uocatur Ribolta.

Interrogatus quomodo scit, dixit quod ita est uerum quod in loco de Ribouta est.

Interrogatus de mansis de quibus agitur, respondit ut proximus.

Dixit tamen quod mansi Cornetus et Boscani et Oliuerie, quos superius dixit mansos, sunt borne et iste testis uidit quod non erant ibi domus.

In alias interrogatus dixit se nichil scire.

3d

Petrus de Serra de Banaula, testes iuratus, dixit quod locus in quo sunt mansi de quibus agitur uocatur Ribauta.

Interrogatus quomodo scit, respondit quod a tempore memorie sue citra, quod est ·XL· annos, uidit et audiuit illum locum uocari Ribolta, et de hoc est fama.

Interrogatus de quibus mansis agitur, respondit ut proximus.

Item dixit, interrogatus, quod mansus Bernardi de Balneolis et locus in quo est siue sedet tamen uocatur de Rail et non est alius mansus in parrochia de Riulutorum qui uocetur Rail nisi tamen mansus Bernardi de Balneolis et iste mansus de Rail est in loco qui uocatur Ribolta, sicut et alii mansi Guillelmi Gaufredi sunt in loco uocato Ribolta, quia iste locus Ribolta est locus in quo sunt aliqui mansi sicut diuiditur loca parrochie ubi est locus de Banaula et locus de Joual et locus de sa Presa, qui sunt in dicta parrochia.

Item dixit quod fama est in illa parrochia quod mansus de Rail et locus in quo sedet uocatur Rail, sed locus generaliter in quo est uocatur Ribolta.

Item, interrogatus pro parte aduersa, dixit quod mansus Gomballus est prope mansum Bernardi de Balneolis in quantum posset esse quasi jactus unius debilis balliste, set alii mansi Guillelmi Gaufredi sunt inde longius et remocius.

3e

Bernardus de Strata de Riulutorum, testes iuratus et interrogatus, dixit quod mansus Bernardi de Balneolis tamen uocatur de Rail, et non est alius mansus in dicta parrochia de Riulutorum in qua dictus mansus est qui uocetur de Rail nisi tamen dictus mansus.

Item dixit quod dictus mansus de Rail et omnes alii mansi de quibus agitur sunt in loco qui dicitur et uocatur Ribouta et de hoc est fama in illa parrochia.

Item dixit, interrogatus pro parte aduersa, quod mansus Gomballus qui est Guillelmi Gaufredi non distat Bene per unam ballistatam a manso de sa Rail, sed alii mansi distant inde in duplo et quidam alii ex eisdem plus.

Interrogatus qualiter scit predicta, respondit quod a tempore memorie sue citra, quod est ·La· annorum et ultra, uidit et audiuit illum locum ubi sunt mansi de quibus agitur et etiam mansum de sa Rail uocari Ribouta et de hoc est fama in illa parrochia.

3f

Petrus Agret de Riulutorum, testes iuratus, dixit quod mansus Gomballus et mansus Borrellus et mansus Poncius et mansus Leynera et borna Corneta et borna Boscani et borna Petri Mathei et mansus de Oliueria, qui sunt Guillelmi Gaufredi, sunt in loco uocato Ribouta.

Interrogatus qualiter scit, respondit quod a tempore memorie sue citra, quod est ·XL· annorum, uidit et audiuit illum locum ubi predicti mansi sunt uocari Ribouta et ita credit et est de hoc fama in illa parrochia.

Item dixit, interrogatus, quod mansus quod Bernardus de Balneolis habet in parrochia de Riulutorum tamen et locus in quo sedet uocatur sa [sa] Rail et nescit iste testis alium mansum in illa parrochia qui uocetur sa Rail, nisi tamen iamdictus mansus.

Item dixit, interrogatus, quod nescit si dictus mansus de Rail est in Ribolta uel in Banaula quia in intermedia horum duorum locorum est et magis prope est Banaule quod Riboute.

Interrogatus pro alia parte, dixit super propinquitate mansi Gomballi manso de Rail idem quod proximus et aliud inde nescit.

3g

Poncius de Joual de Riuolutorum, testes iuratus, dixit quod mansi de quibus agitur qui sunt Guillelmi Gaufredi in parrochia de Riuolutorum, quos iste testis suis nominibus nominavit, sunt in loco uocato Ribouta et de hoc est fama in illa parrochia quod sunt in Ribouta et semper a tempore memorie sue citra, quod est ·XL· annorum, uidit et audiuit illum locum uocari Ribouta.

Item dixit quod mansus quem Bernardus de Balneolis habet in dicta parrochia tamen et locus in quo est per se uocatur de sa Rail et de hoc est fama in illa parrochia.

Item dixit, interrogatus, quod non est alius mansus ex illis Guillelmi Gaufredi neque alterius domini in parrochia de Riuolutorum qui uocetur de Rail, nisi tamen mansus predictus Bernardi de Balneolis.

Interrogatus pro parte aduersa, dixit super propinquitate mansi Gomballi et mansi de sa Rail quantum potest esse jactus balliste; in alias nihil scit pro alia partium.

1265, desembre, 15

Sentència de Bernat de Vic en la causa entre Ramon de Pompejà, procurador reial, i Berenguer de Perapertusa, procurador de Gastó de Bearn, d'una part, i Guillem Gaufréd, prevere del capítol de la seu de Girona, de l'altra, sobre la compra efectuada per aquest darrer a Hug de Vilademany dels masos de Riudellots de la Selva.

A. ADG, Almoina del Pa, Riudellots de la Selva, pergami n. 69b.

Questione mota inter Raimundum de Pompiano, procuratorem domini regis datum ad feuda petenda, et Berengarium de Petrapertusia, procuratorem nobilis uiri Gastonis de Biarno, agentes, ex una parte, et Guillelmum Gaufridi, presbiterum de capitulo Gerundensem, deffendentem, ex altera. Predicti procuratores libellum sue petitionis obtulerunt in hunc modum.

Ponunt Raimundus de Pompiano, procurator domini regis datus ad feuda petenda, et Berengarius de Perapertusia, procurator nobilis uiri Gastonis de Biarno in Cathalonia, contra Guillelmum Gaufridi, presbiterum de capitulo Gerundensis, dicentes quod dictus Guillelmus tenet et possidet uel quasi septem mansos seu dominium ipsorum in parrochia Sancti Stephani de Riulutorum in loco uocato Rayl, quos inquam mansos emiat ab Arnaldus de Villademagno qui eos tenebat in feudum a dicto Gastone et dictus Gastonus a domino rege. Unde cum dicti mansi fuit feudum seu de feudo domini regis et dicti Gastonis et alienatus in personam prohibitam, petunt, nomine domini regis et dicti Gastonis, predictos mansos sibi adiudicari et tradi et in hoc dictum Guillelmum condemnari cum fructibus inde perceptos a ·X· annis citra quos extimat ad centum solidos quolibet anno. Sunt autem predicti mansi in parrochia de Riulutorum et alter uocatur mansus Gombau, et alius mansus Borrel, et mansus Jouer, et mansus de-n Esteuen, et mansus de-n Oliuera, et alius mansus de na Matheua.

Et dictus Guillelmus Gaufridi, predicte petitioni litem contestando, respondit in hunc modum.

Concedit emisse ab Arnaldo de Villademagno mansum Gombau et mansum Borrel et mansum de-n Esteuen et mansum de-n Matheu et concedit quod sunt in parrochia de Riulutorum, alia omnia negat.

Et, in juncta probatione super negatis, dicti procuratores incontinenti testes produxerint. Et hostenso a quolibet ipsorum procuracionis instrumento cum in quolibet ipsorum continetur quod quilibet ipsorum posset alium instituere procuratorem, predicti procuratores Bernardum de Fornellis ad predictam causam procuratorem instituerunt, qui similiter in dicta causa testes produxit. Ex aduerso uero, Guillelmus Gaufridi predictus posuit quod mansi petiti et superius nominati erant in parrochia de Riulutorum in loco uocato Ribolta et quod juxta illum locum erat tamen modo quidam mansus Bernardi de Balneolis qui de Radice appellabatur. Cumque a

Bernardo de Fornellis, procuratore predicto, esset sibi negatum, fuit eidem Guillelmo Gaufridi iniuncta probatio in negatis. Qui ad intencionem suam probandam plures testes produxit, per quos [nisus] fuit ea que proposuerat comprobare. Utriusque uero partis deposicionibus testium publicatis, Bernardus de Fornellis testamentum Petri de Villademagno condam produxit. Produxit etiam quasdam scripturas in pergameneo scriptas sine die tamen consulere testibus et scriptore, per quas et per testamentum predictum et deposiciones testium productorum asseruit fore probatum quod predicti mansi de Radice uocabantur et quod tenebantur in feudum pro domino de Montecathano et quod Petrus Raimundus, condam, de Villademagno acceperat eos in feudum pro Guillelmo de Montecathano, patre nobilis Gastonis de Biarno. Et sic dicebat suam intencionem plene fore probatam, quare pro se sentenciam ferri petebat. [A] contrario uero, Guillelmus Gaufridi, asserens se probasse locum in quo dicti mansi erant uocari et semper uocatum [fuisse] de Ribolta et mansum quem Bernardus de Balneolis habet in parrochia de Riuolutorum tamen de Radice uocari, tam per deposiciones suorum testium quam partis aduerse, dicebat suam intencionem legitime fore probatam. Obiecit etiam contra personam Bernardi de Abbacia, qui magis pro aduersa parte probare uidebatur quod ipse erat baiulus nobilis Gastonis de Biarno, quod aduersa pars ei concessit. Proposuit etiam quod dictus Bernardus de Abbacia procurauerat et adduxerat et compulerat omnes testes quos in causa ista alia pars produxit et alia pars concessit dictum Bernardum de Abbacia, tanquam baiulum Gastonis de Biarno, nobilis, hoc fecisse.

Deposiciones uero aliorum testium magis pro se quam pro parte alia, probasse dicebat quare pro si sentenciam instanter ferri petebat unde uisis et auditis racionibus utriusque partis et habito prudentium consilio, post plenam partium renunciacionem et cause conclusionem, ego Bernardus de Vicco, iudex in causis feudorum tam domini regis quam nobilis Gastonis iudex datus, Guillelmum Gaufridi et Martinum Ermen-gaudi, eius procuratorem, presentes, a petitione proponita absoluo et Raimundum de Pompiano, procuratorem domini regis, et Berengarium de Petrapertusia, procuratorem nobilis Gastonis de Biarno, absentes, et Bernardum de Fornellis, eorum procuratorem, presentem, in petitione proponita condempno.

Lata fuit hec sentencia ·XVIII· kalendas januarii, anno Domini ·Mo·CCo·LXo· quinto, presentibus Enagoto vicario, Arnaldo Ermengaudi, Guillelmo Raimundi de Fabricis, Petro de Gornallo et eius filius Bernardono.

Sig+num Petri Jacobi Bayerii, tenentis locum Bernardi de Fornellis, scriptoris curie Gerundensis, qui hoc scripsit et mandato Bernardi de Vicco, iudicis predicti, cum suprascripto in ·XXVa· linea ubi dicitur “fuisse”.

Ego Bernardus de Vicco, iudex datus a domino rege [in causis] feudorum domini regis et nobilis Gastonis, subscribo.

Els masos de Riudellots de la Selva als segles XIII i XIV

Dominis	N.	Masos
A. Almoina del Pa de la seu de Girona	1	Borrell, mas o borda (1253, 1256, 1256 ca., 1265 ca., 1269) . Habitants: Guillem Borrell (1246, +1269) i la vídua Guillema Borrella (1252); Maria filla de Guillem Borrell i muller de Jaume Roca (1269). Va ser repartit entre el mas Ponç, Gombau i Arbert (1270).
	2	Boscà, borda o mas (1256 ca., 1263, 1265 ca., 1320, 1321, 1361, 1323) . Habitants: en Boscà (1256), Pere Boscà (1263, 1264, 1278, 1281, 1284), en Pere Boscà (1296, 1313, +1321, +1324) i la muller Adelaida (1296, 1321, 1324); Guillem Boscà (1320, 1323, 1324, 1341, +1368), la mare Guillema (1320) i la muller Peregrina (1323, 1324); Elisenda Boscana (1361) i el seu marit Berenguer Rei, d'Aiguaviva (1361); Pere Boscà fill de Guillem Boscà que viu a Tossa (1368).
	3	Bover (o Boer o Jover), mas (1253, 1265 ca.) . Habitants: Pere Bover (1253, 1263); en Jover (1265 ca.).
	4	Cornet, borda (1256 ca., 1263, 1265 ca.) . Habitants: Berenguer Cornet (1246, 1256, 1256 ca., 1263, 1264); Arnau Cornet (1263, 1274, 1278); Berenguer Cornet (1284, 1297) i la muller Ermessenda (1284, 1297); Arnau Cornet (1303) i la seva muller Elisenda (1303); Bartomeu Cornet (1320, 1324) i la seva muller Berenguera –dita na Borda Corneta– (1320); Maria Corneta (1341); Berenguera Cornet filla de Maria (1341).
	5	Esteve (Arbert o Llenyera), mas (1265 ca., 1342, 1361, 1367) . Habitants: Esteve Arbert (1252, 1253, 1256, 1256 ca., 1263, 1270) o Esteve Llenyera (1265 ca.) i la muller Dolça (1252); Ferrer Esteve (1275, 1281, 1309) i la muller Sibil·la (1275); Pere Esteve (1342) i la muller Guillema sa Planca de Santa Coloma de Farners (1342); Guillem Esteve (+1361); Francesca Esteve filla de Guillem (1361, 1367) i el seu marit Pere Oliver (1361, 1367).
	6	Gombau, mas (1246, 1253, 1265 ca., 1314, 1315, 1320, 1262, 1356, 1378) . Habitants: Bernat Gombau (1183); Pere Gombau (1256+, 1257+) i la muller Ermessenda (1256); Ramon Esteve (1252, 1253, 1257) i la muller Alamanda Gombau (1252, 1256, 1257); Pere Gombau (1244, 1246, 1253, 1256, 1256 ca., 1257, 1263) i la muller Alamanda Gombau (1262); Berenguera Gombau (1265 ca.); Guillema Gombau (1262, 1281, 1303) i el marit Salandí de Puig, de Franciac (1264, 1270, 1274, 1278, 1281, 1303); Bernat Gombau (1312, 1313, 1315, 1319, 1320, 1323, 1324, 1328, 1335, 1336, 1341, 1343), la muller Brunissendis de Clota, de Riudellots de la Creu (1312, 1335, 1336), i el fill Bernat Gombau (1343, 1344, +1356); Guillem Gombau (1341); Margarida Gombau filla de Bernat (1356) i muller de Pere Llobet ciutadà de Girona (1356). El mas va ser venut a Ferrer Palahí de Celrà (1378).
	7	Mateu, mas o borda (1253, 1256, 1256 ca., 1313, 1368) . Habitants: Maria Mateua (1252) o na Mateua (1265 ca.); Pere Mateu (1263, 1265 ca., 1284, 1296) i el seu fill Pere Mateu (1296, 1313+); Pasqual d'Olivera fill de Pere Mateu (1313); Guillem Mateu (1342, 1361, 1367, 1368) i la muller Margarita (1342); Pere Mateu fill de Guillem Mateu (1368) i la muller Flandina Turó, de Montfullà (1368); Pere Mateu (1386) i la muller Margarida Rovirola de Riudellots (1386).
	8	Olivera, borda o mas (1256 ca., 1263, 1265 ca., 1313, 1314) . Habitants: Ferrer d'Olivera (1256, 1256 ca., 1263, 1264, 1265 ca., +1317); Berenguer d'Olivera (1265, 1278, 1281) i la muller Estranya d'Olivera (1265, 1281, 1313+); Guillem de Blavià, de Santa Coloma de Farners, dit Guillem d'Olivera (1294, 1313, 1317); Pasqual d'Olivera fill de Pere Mateu (1313); Guillem Mateu hereu del mas Olivera (1314); Bernat d'Olivera (1340, 1341) i la muller Margarida (1340).
	9	Ponç, mas (1200 ca., 1265 ca., 1314, 1320, 1322, 1363, 1373) . Habitants: Pere Ponç i la muller Riquensa (1246, 1248, 1252, 1256, 1256 ca.); Ferrer Ponç (1265 ca.); Guillem Ponç clergue de Riudellots (1265 ca.); Berenguer Ponç (1270, 1274, 1278, 1281, 1284, 1291, 1296, 1300), la muller Sibil·la (1291, 1296, 1300) i el germà Ponç (1281); Guillem Ponç (1307); Pere Ponç (1314, 1315, 1323, 1324); Bernat Ponç (1320); Bernat Ponç (1373) i la muller Margarida Prat de Riudellots (1373). Es tracta segurament de l'actual <i>Torre Ponça</i> .

B. Altar de Sant Esteve de l'església de Sant Feliu de Girona	10	Calderó, mas (1233, 1277, 1312, 1315, 1334, 1344). Habitants: Arnau Calderó i Adelaida (1277), que renuncien al mas; Guillem de Bosc (1277); Berenguer Calderó (1312, 1315, 1330, 1334, 1335, 1336) i la seva muller Maria Pasqual de Clota (1312), Guillem Calderó fill dels anteriors (1319, 1334, 1335, 1336, 1341, 1343, 1344); Bonanat Calderó (1333) i la muller Margarida (1333); Guillem Calderó fill de Guillem (1343, 1344, 1348, 1352, 1354). Construït el 1344 al lloc dit <i>Camp Ros</i> . És l'actual casa coneguda com <i>can Calderó Vell</i> .
C. Altar de Sant Domènec de la seu de Girona	11	Amalric, mas (1256 ca., 1291, 1315, 1322, 1343). Habitants: Ramon Amalric (1248, 1256 ca.); Guillem Amalric (1278); Pere Amalric (1300, 1315) i la muller Suau Cassà (1300); Bernat Amalric germà de Pere (1300).
	12	Baula, mas (1315). Habitants: Jaume de Baula (1315, 1323).
	13	Moner, mas (1315). Habitants: Arnau Moner (1303, 1315); Bernat Moner (1315); Ferrer Moner clergue beneficiat (1315, 1323, 1326, 1329, 1348+).
	14	Pastell, mas (1314). Habitants: Duran Pastell (1315), Guillem de Pastell (1337, 1345). Avui encara existeix <i>canPastell</i> .
	15	Ros, mas (1314, 1315, 1344). Habitants: Bernat Ros, batlle de l'altar de St. Domènec de la seu (1308, 1315, 1317, 1320, 1323), la seva filla Sibil-la (1308) i el seu fill Bernat Ros (1323, 1329); Pere Ros (1326). Actualment encara existeix el <i>mas Ros</i> , més conegut com <i>can Batlle</i> .
	16	Saurina, borda (1314, 1315). Habitants: Jaume Saurina (1300); Sibil-la Saurina (1314, 1315). Segurament depenia del mas Pastell, perquè li prestava alguns censos.
D. Altar de Santa Anastàsia de la seu de Girona	17	Onyar, mas (1226, 1244, 1245 ab., 1345). Habitants: Arnau d'Onyar (1183); Guillem d'Onyar (1226, 1228, 1245 ab., 1263) i la seva muller Guillema (1228); Arrufat d'Onyar fill de Guillem i Guillema (1228, 1262, 1265 ca., 1274); Ferrer d'Onyar (+1244); Guillem d'Onyar claver, domer i clergue (1262, 1284, 1297, 1303); Guillem d'Onyar batlle (1300); Pere d'Onyar (1307, 1313, 1315, 1326) i la seva muller Guillema (1326); Guillem d'Onyar fill de Pere i Guillema (1326), els seus germans Dalmau i Julià (1326); Pere d'Onyar (1343) i la muller Margarida Figuera de Fornells (1343); Guillem d'Onyar (1353, 1359) i la muller Maria (1353). El mas Onyar és l'actual <i>can Gener</i> .
E. Ardiaca de la Selva	18	Ferrera, borda (1337).
F. Bernat de Banyoles ciutadà de Girona	19	Arrel (o Raíl o de <i>Radice</i>), mas (1245 ab., 1265 ca.). Habitants: Bernat de Banyoles ciutadà de Girona (1322, 1341).
G. Ferial de la seu de Girona	20	Agret, mas (1256 ca., 1315, 1322, 1343, 1344). Habitants: Pere Agret (1256, 1265 ca.); Ramon Agret (1322), la seva neboda Bonanata (1322) i el marit d'ella Ferrer Agret (1315, 1322); Guillem Agret (1341).
H. Hospital Nou de Girona	21	Arnau de Benaula, mas (1245, 1258, 1263). Habitants: Guillem Arnau (1245) o Guillem Arnau de Benaula (1258, 1263); Arnau de Benaula (1262); Guillem Benaula clergue (1352)
	22	Capell (o de na Capella o Capol), mas (1258, 1263, 1300, 1314). Habitants: Pere Capell (1258); na Canel·la (1263). El mas es trobava al sector de Benaula.
	23	Guerau de Benaula, mas (1245, 1258, 1263, 1314, 1330, 1363). Habitants: Guillem Guerau (1245) o Guillem Guerau de Benaula (1244, 1256, 1256 ca., 1258, 1263); Arnau Guerau (1313); Guillem Guerau (1314, 1324) i la filla Sibil-la Guerau de Benaula (1324, 1330), que es casa amb Pere Puig (1330); Pere Siurana (1320); Pere Guerau de Benaula (1363). El mas va ser conegut després com <i>mas Ciurana</i> i, actualment, com <i>Can Aymereich</i> .
I. Hospital Nou de Girona i monestir de Sant Pere de Galligants	23	Nebot, mas (1258, 1263, 1299, 1314, 1317). Habitants: manca de tinent (1299); Pere de Trilles Garbelleres de Barcelona, més tard dit Pere Nebot (1299, +1317); Bernat Nebot fuster de Girona fill de Pere Nebot (1317).
	24	Rossegade Benaula, mas (1258, 1263, 1314, 1324). Habitants: Mercader Rossegade Benaula (1258, 1263). El mas va restar abandonat durant 50 anys fins que el 1324 es va establir la masada Rossegade Berenguer Benaula i a Guillem Guerau.
J. Monestir de Sant Miquel de Cuixà	25	Prat (o Prat del Molí), mas (1194, 1258, 1320, 1325, 1334, 1399). Habitants: Dalmau Prat del Molí (1325) i la muller Agnès (1325); Dalmau de Prat (1334, 1335, 1343); Pere Prat -del Molí- (1348); Pere Prat (1373) i la filla Margarida (1373); Jaume Prat (1399). El mas pagava una alberga a Elisenda de Vilademany (1194) que va ser donada al monestir de Sant Daniel (1258). Encara avui existeix el <i>mas Prats</i> .

K. Monestir de Sant Martí Sacosta	26	Borrell, mas (1283, 1315, 1336, 1337). Habitants: Guillem Borrell i el seu marit Vidal (1283) i el seu fill Guillem Borrell (1283); Bernat Borrell (1337).
	27	Bosc, (mas). Habitants: Guillem de Bosc (1262); Ramon de Bosc (1262) i la filla Dalmaua (1262); Berenguer de Bosc (1283, +1337) i la muller Guillem (1283), la filla Guillem (1283) i el fill i hereu Guillem de Bosc (1337). La casa de <i>can Bosc</i> encara existeix avui.
	28	Garriga, mas (1314, 1315, 1337). Habitants: Guerau de Garriga (1262); Bernat Garriga (1314); Guerau de Garriga (1317); Pere Garriga (1337, 1341). No és segur que depengués de Sant Martí Sacosta.
	29	Guerau (de sa Guisolma), mas (1314, 1315, 1320). Habitants: Arnau Guerau (1262) batlle de Sant Martí Sacosta; Arnau Guerau (1274, 1303), Bernat Guerau (1312, 1313, 1329) o Bernat Guerau de sa Guisolma (1307, 1318) i la filla Agnès (1318), Arnau Guerau (1307, 1313, 1315, 1322) batlle de Sant Martí Sacosta; Arnau Guerau –de sa Guisolma–, obrer parroquial, (1341, 1346, 1352) i les filles Brunissenda (1346) i Guillem (1352); Arnau Guerau (1352). Segurament es tracta de l'actual <i>can Masgrau</i> .
	30	Eimeric, mas (1245, 1317, 1323, 1401). Habitants: Joan Eimeric (1183); Ponç Eimeric (1270, 1271, 1274) i la muller Berenguera (1270, 1271); Bernat Eimeric (1281, 1284, 1295, 1317, 1323) i la muller Ermessenda (1281, 1284, 1295); Ponç Eimeric (1343, 1348, 1352) i la germana Romia (1348). Podria tractar-se de l'actual <i>mas Aimeric</i> .
	31	Montaner (o Muntaner), mas (1201, 1323, 1401). Habitants: Anglesa i el seu marit Pere Montaner (1201); Bonanat Muntaner (1329, 1335); el seu fill Simó Muntaner (1335, 1343, 1344); el seu fill Simó Muntaner (1344).
	32	Moragues, mas (1256 ca., 1274, 1297, 1315, 1322, 1323). Habitants: Pere Moragues (1265); Guillem Moragues i Maria (+1274), Guillem Moragues casada amb Berenguer (1256, 1274), la germana Ermessenda (1274) i els oncles Ferrer Moragues i Simó Moragues (1274); Pere Moragues (1297, 1323, 1329, 1335, 1336, 1340) i la seva muller Guillem (1297, 1335, 1336); Pere Moragues fill dels anteriors (1329, 1335, 1336, 1340, 1341, 1343, 1363) i la seva muller Alamanda (1335, 1343); Ferrer Moragues fill dels anteriors (1335).
33	Quart, mas (1201, 1315). Habitants: Arnau de Quart (+1201), la seva muller (1201) i els seus fills Quartó (1201) i Bernat (1201); Pere de Quart (1308, 1315). Segurament es trobava al lloc anomenat <i>Camp Quart</i> , un dels primers sectors a urbanitzar-se del nucli de Riudellots.	
L. Monestir de Sant Pere de Galligants	34	Martí de Benaula, mas (1245, 1314). Habitants: Guillem Martí (1245); Ramon Martí de Benaula (1314, 1315).
	35	Martí, mas (1314, 1315). Habitants: Pere Martí (1314, 1317); Bernat Martí (1315); en Martí (1363), Ramon Martí (1367).
	36	Regàs, mas (1200 ca., 1314). Habitants: Pere Regàs (1314, 1324, 1329) i la muller Guillem (1314); Pere Regàs (1341, 1352). Encara avui existeix el <i>veïnà del Regàs</i> .
M. Monestir de Sant Daniel de Girona	37	Boil, mas (1262, 1320, 1324, 1376). Habitants: Pere Boil (1315, 1320, 1322, 1324) i la filla Margarida (1322); Pere Boil (1376) i la muller Caterina Serra de Maçanet (1376). El <i>mas Boils</i> encara existeix avui a Riudellots.
	38	Cambra, mas (1336).
	39	Estrader (o Mir, o mas Perer), mas (1230). Habitants: Arnau Estrader (+1230) i el fill Ponç Estrader (1230); Estrader Mir (1256, 1256 ca.); Ramon Estrader (1248, +1320)
	40	Ferrer, mas (1315, 1322, 1323, 1349, 1363). Habitants: Pere Ferrer (1200 ca.), Bernat Ferrer (1262, +1307) i el seu fill Jaume Ferrer (1307); Pere Ferrer domer (1313, 1329); Bernat Ferrer (1314, 1320, 1322, 1323, 1329); Arnau Ferrer (1324), Francesca Ferrer (1349) i el seu marit Guillem Floc de Campllong (1349); Arnau Ferrer (1363). El 1322 va ser traslladat a un camp proper perquè l'Onyar l'havia destruït.
	41	Fuster, mas (1287, 1301, 1312, 1315, 1322, 1399). Habitants: Ferrer Fuster (+1287) i el seu germà Berenguer Fuster (1287, 1301, 1322, 1325) i la muller d'aquest Cília (1322); Guillem Fuster fill de Berenguer i Cília (1322) i la muller Margarida Pasqual de Vilobí (1322); Ferrer Fuster fill de Berenguer (1325); Berenguer Fuster (1399) i el seu fill Joan Fuster (1399) i la seva muller Francesca Calvet de Riudellots (1399). El mas depenia de l'altar de Sant Benet de Sant Daniel.
42	Gilbert, (mas). Habitants: Arnau Guilbert (1328); Ramon Giribert (1307) batlle de Sant Daniel; Simó Gilbert (1320). No és segur que el mas depengués del monestir de Sant Daniel.	

	43	Morat, mas (1313, 1314, 1315, 1320, 1342, 1363). Habitants: Pere Morat (1300, 1303, 1313, 1314, 1315, 1320, 1322, 1323) i la muller Ermessenda (1313); Bartomeu Morat fill de Pere (1320); Pere Morat (1341, 1342, 1352, 1363) i la muller Margarida Fresolf de Vilobí (1342, 1352). <i>Can Morat</i> encara existeix en l'actualitat.
	44	Seguer, mas (1320, 1324, 1335, 1363). Habitants: Ferrer Seguer (1256 ca.); Ferrer Seguer (1292, 1315, 1320, 1322, 1323, 1324) i la muller Berenguera (1292); Ponç Seguer (1318) i la muller Agnès Guerau de sa Guisolma de Riudellots (1318); Pere Seguer (1325, 1335); Pere Seguer (1363) i la muller Alamanda Barrot de Campllong (1363). Avui dia encara hi ha <i>can Seguer</i> a Riudellots.
	45	Tió, mas (1377). Habitants: Berenguer Tió i la muller Maria (1261, 1284) i la filla Guillem (1284); Pere Tió (1337, 1352+) i la muller Cília (1352+); Elisenda Tió filla de Pere i Cília casada amb Bernat Valls de Vidreres (1352); ... Tió i el seu marit Andreu Rofreus d'Estanyol (1377).
N. Monestir de Santa Maria de Ridaura	46	Serra de Benaula, mas (1265 ca., 1281, 1363). Habitants: Pere Serra de Benaula (1265 ca.), Bernat Serra de Benaula (1363) i Francesc Capell (1363).
O. Pabordia de Cassà de la seu de Girona	47	Calvet, mas (1307, 1363, 1376, 1392). Habitants: Berenguer Calvet (1269) i la muller Maria (1293, 1303, 1307); Arnau Calvet (1293, 1303), la muller Guillem Calvet filla de Berenguer i Maria (1293, 1303), el seu fill Pere (1303); Pere Calvet (1307, 1312, 1320, 1341) i la muller Brunissenda (1303); Francesc Calvet (1341); Esteve Calvet (1399) i la filla Francesca (1399). Encara avui hi ha el <i>mas Calvet</i> a Riudellots de la Selva.
	48	Carpi, mas (1314, 1345, 1371, 1376, 1389). Habitants: Arnau Carpi (1265 ca., 1293); Pere Carpi (1295); Estrader fill de Pere Carpi (1295); Arnau Carpi (1307, 1313, 1315); Maria filla d'Arnau Carpi (1309)
	49	Jovals (o Joals), mas (1336). Habitants: Ponç de Jovals (1256, 1256 ca., 1261, 1263, 1265 ca.); Pelegrina filla de Ponç de Joval (1261); Bernat de Joval (1312); Berenguer de Joval (1295, 1307, 1315) batlle del paborde de Cassà; Guillem de Joval (1328), la germana Cecília (1328) i la mare Berenguera (1328); Jaume de Joals (1336) batlle de la pabordia de Cassà; Joan de Joals (1392). Correspon amb tota seguretat a l'actual <i>mas Joals</i> .
	50	Joveria o Majories (o Joher), mas (1376). Habitants: Guillem Sunyer (+1345) i la muller Margarida (1345); Francesc Gironès ciutadà de Girona (1376). Podria tractar-se del <i>mas Maiurum</i> citat el 1262.
	51	Mor (o Mir), mas (1314, 1357). Habitants: Pere Mor (1320); Guillem Mor (1321); Sibil·la filla de Guillem Mor (1321); Bartomeu Mir o Mor (1323, 1341).
	52	Rovirola, mas (1262, 1371). Habitants: Guillem de Rovirola (1323, +1336) i la muller Cecília (1323, 1336); Arnau Rovirola (1336, 1341, 1344, 1345, +1364) i la muller Pasquala (1364) i la germana Sibil·la de Rovirola (1336); Arnau Rovirola fill d'Arnau (1364), el germà Francesc Rovirola, sastre (1364) i la filla Margarida (1385) que es casa amb Pere Mateu.
	53	Senyeric, mas (1293, 1350, 1382). Habitants: Ramon Senyeric (1314, 1315, 1328) i la muller Guillem (1333, 1336); Ramon Senyeric (1336) i la muller Maria (1336); Guillem Senyeric (1326+); Guillem Senyeric fill de Ramon i Guillem (1333, 1341, 1344, 1345, 1348) i la muller Maria (1333, 1345, 1348); Guillem Senyeric fill dels anteriors (1345, 1348, 1350, 1354) i la muller Francesca Estrader de Fornells (1350).
P. Ramon de Vilanova, cavaller de Bescanó	54	Puig, mas (1315, 1337). Habitants: Guillem Puig (1315, 1320, 1324, 1328, 1330, 1335, 1345) batlle de la part del delme del cavaller Bernat de Bescanó; Pere Puig barber o Pere Barber (1323).
Q. Senyor directe desconegut	55	Albert, mas (1320). Habitants: Pere Adalbert (1265 ca.), Brunissenda Albert (1307, 1335) i el seu marit Arnau Albert (1307, 1323, 1335+); Pere Albert (1343); Margarida Albert casada amb Guillem Calderó (1358+)
	56	Bagastrà, mas (1315, 1322). Habitants: en Bagastrà (1256, 1256 ca.), Bernat de Bagastrà (1246); Pere Bagastrà aventurer (1336); Bernat Bagastrà (1343) i la muller Brunissenda (1343); Bernat Bagastrà (+1399); Brunissenda Bagastrà filla de Bernat Bagastrà (1399).
	57	Benaula, mas (1314). Habitants: Berenguer de Benaula (1300, 1314, 1315, 1324) i la muller Guillem (1300); Dalmou Benaula fill de Berenguer (1324).
	58	Bou, mas (1320).
	59	Bremon, honor dit mas (1315). Segurament un antic mas desaparegut.
	60	Calçada, mas (1314, 1322, 1343, 1361). Encara avui existeix el <i>mas Calçada</i> .

61	Carnut, (mas). Habitants: Bartomeu Carnut sagristà de Riudellots (1297-1341), Francesc Carnut (1315).
62	Corretger, masada (1314). Segurament era un antic mas abandonat.
63	Dorca, mas (1315). Habitants: Berenguer Dorquesa (1261), Guillem Dorca (1284, 1297, 1313, 1315, 1322) i els germans Bonanat Dorca (1315, 1322) i Bernat Dorca (1322, 1347); Guillem Dorca fill de Bernat (1347). Encara avui existeix <i>can Dorca</i> .
64	Duytola?, (mas). Habitants: Guillem de Duytola (1293).
65	Estrada, (mas). Habitants: Pere d'Estrada (1262); Berenguer d'Estrada (1265 ca.)
66	Fàbrega, mas (1320). Habitants: Domènec de Fàbrega (1261), Arnau de Fàbregues (1286, 1323), el gendre Pere de Fàbregues (1323, 1341) i la muller Margarita (1323). El <i>mas Fàbregas</i> va ser enderrocat l'any 2006 per l'ampliació de la carretera Nacional-II.
67	Feliu (mas). Habitants: Pere Feliu (1320).
68	Figuera, mas (1333). Habitants: Pere Figueres (1333) i el seu fill Arnau Figueres (1333).
69	Flor, mas (1315). Habitants: Francesc Flor (1315), Guillem Flor (+1317) i la muller Valença (1317); Bernat Flor fill de Guillem i Valença (1317). Una de les primeres zones urbanitzades del poble de Riudellots s'anomenava <i>Camp Flor</i> , lloc on hi havia hagut la casa de <i>can Flor</i> .
70	Gener, mas. Habitants: Pere Gener (1320, 1323).
71	Gilabert de Munt, mas (1315). Habitants: Simó Gilabert o Simó Gilabert de Munt (1315, 1323).
72	Jover (o Calvet): Cens honor Ferrer Jover i Arnau Calvet germà (1256 ca.); Anglès Jover (1303, 1312) i la muller Berenguera (1303, 1312).
73	Llorenç, mas (1315, 1324). Habitants: Pere Llorenç (1315).
74	Mallol, (mas). Habitants: Guillem Mallol (1315); Vidal Mallol (1320).
75	Marquès, mas (1323, 1335). Podria tractar-se d'un antic mas desaparegut, convertit en topònim.
76	Mir (o Mir de Joval), mas (1314). Habitants: Ramon Mir de Joval (1315); Ramon Mir (1333).
77	Moles, (mas). Habitants: Bonanat de Moles (1315).
78	Morató, mas (1320).
79	Morell, mas (1320, 1324). Habitants: Guillem Morell (1320, 1323).
80	Pla, mas (1320). Habitants: Llorenç de Pla (1315, 1323). El <i>mas Pla</i> encara existeix avui dia.
81	Pont, (mas). Habitants: Berenguer Pont i Maria (1246), Guillem Pont (1315).
82	Provençal, (mas). Habitants: Arnau Proensal (1335). Encara avui hi ha un <i>mas Provençal</i> a Riudellots.
83	Pujada, mas (1345). Habitants: Roig de Pujada (1256, 1256 ca.). Podria tractar-se de l'actual <i>can Pujades</i> .
84	Ribolta, mas (1200 ca.)
85	Rissec, mas (1303). Habitants: en Rissec (1256).
86	Riutort, (mas). Habitants: Domènec de Riutort (1246).
87	Roca, (mas). Habitants: Guillem de Roca (1248), Jaume Roca (1269).
88	Rorbau, mas (1324).
89	Rourell, mas (1303). Habitants: Guillem de Rourell (1312); Bonanat de Rourell (1320). És l'actual <i>can Buixó</i> .
90	Rovira, mas (1324). Habitants: Arnau Rovira (1341). Encara avui existeix el <i>mas Rovira</i> .
91	Rufí, mas. Habitants: Bernat Rufí (1340, 1343, 1345). Avui existeix encara <i>can Rufí</i> .
92	Serra (o Serra de Ridevilla), mas (1281, 1315, 1320, 1363, 1376). Habitants: en Serra de Ridevilla (1256, 1256 ca.); Pere de Serra (1261, 1295) i la muller Berenguera de Bugantó, segurament de Fornells (1261); Guillem Serra (1314), Bernat Serra (1314); Pere Serra sastre (1315) o Pere Serra paraire (1315); Guillem Ramon de Serra (1363) i la muller Bonanata (1363). Segurament es tracta de l'actual <i>can Serra</i> .
93	Torner, (mas). Habitants: Martí Torner (1315, 1328) i la filla Brunissenda (1328).
94	Valls, (mas). Habitants: Ramon de Valls (1248).

95	Viader, mas (1361). Habitants: Pere Viader (1323), Guillem Viader (1341).
96	Vidal, mas (1349). Encara avui hi ha un <i>mas Vidal</i> a Riudellots.
97	Vilar, mas (1314). Habitants: Ponç de Vilar (1293, 1314) i la muller Arnauleta (1293); Arnau Vilar (1313, 1315, 1341). Avui encara existeix el <i>mas Vilar</i> a Riudellots.
98	Vinyoles, (mas) . Habitants: Bernat de Vinyoles (1312, 1314, 1315, 1320, 1328, +1344) i la muller Sibil·la (1344); Bernat de Vinyoles fill dels anteriors (1341, 1344) i la muller Francesca (1344).

Fonts: ACA, Monacals, Sant Pere de Galligants, rotlle 5, pergami n. 1 (1314.11.22), pergami n. 6b (1314.11.22), pergami n. 6a (1314.11.22), pergami n. 8 (1314.11.27); rotlle 6, pergami n. 25 (1314.12.04), pergami n. 37 (1315.01.13); rotlle 37, pergami n. 4 (1300.07.16), pergami n. 5 (1299.10.13), pergami n. 10 (1315.02.17), pergami n. 11 (1314.11.27), pergami n. 12 (1314.11.27), pergami n. 13 (1314.11.27), pergami n. 14 (1324.11.29), pergami n. 16 (1314.11.22), pergami n. 17 (1314.11.27), pergami n. 18 (1314.12.04), pergami n. 19 (1314.11.27), pergami n. 20 (1314.11.27), pergami n. 21 (1314.12.04), pergami n. 22 (1314.12.04), pergami n. 23 (1314.12.11), pergami n. 24 (1315.01.10), pergami n. 25 (1315.01.13) i pergami n. 26 (1367.04.13); rotlle 41, pergami n. 44 (1200 ca.); rotlle 39, pergami n. 9 (1314.10.14), pergami n. 2 (1314.10.23), pergami n. 1 (1314.10.23); ACA, Monacals, Santa Maria de Ridaura, pergami n. 27-45 (1363.03.13), n. 27-46 (1363.03.13), n. 27-47 (1363.03.13), n. 27-48 (1363.03.13), n. 27-49 (1363.03.13). ACG, Pabordia de Setembre i Octubre, vol. 9.b.37, plec 1, n. 4 (1321.11.17) i n. 5 (1328.04.25), n. 6 (1345.01.14), n. 7 (1350.05.11), n. 8 (1357.05.30), n. 9 (1363.10.18), n. 10 (1371.02.24), n. 11 (1376.02.22), n. 12 (1376.02.22), n. 13 (1382.06.02), n. 14 (1385.10.26), n. 15 i n. 16 (1389.05.08), n. 17 (1392.03.17) i n. 18 (1392.04.26); ACG, pergamins del segle XIII, s. n. (1261.02.04), s. n. (1262.01.27), s. n. (1297.11.22). ACSCE, fons patrimonial Rovirola, caps 7, pergami n. 1 (1293.10.03), pergami n. 2 (1307.04.05); caps 1, pergami n. 1 (1323.08.02), pergami n. 4 (1336.01.10), pergami n. 5 (1336.11.16), pergami n. 6 (1341.03.05); MALLORQUÍ, 2007: n. 19c), pergami n. 7 (1344.09.14), pergami n. 8 (1345.03.29) i pergami n. 3 (1364.01.27). ADG, Almoïna, Cassà de la Selva, pergami s. n. (1245 ab.), pergami n. 651 (1253.06.11), pergami n. 654 (1256.12.10), pergami n. 652 (1256.12.18), pergami n. 669 (1256 ca.), pergami n. 662 (1265.07.31) i pergami n. 1063 (1356.03.23); ADG, Almoïna, Riudellots de la Selva, pergami n. 42 (1201.04.17), pergami n. 48 (1246.08.28), pergami n. 67 (1263.10.20), pergami n. 49a (1248.11.27), pergami n. 62 (1258.02.15), pergami n. 63 (1261.02.10), pergami n. 64 (1262.12.14), pergami n. 65 (1262.07.07), pergami n. 68 (1264.08.14), pergami n. 69 i pergami n. 41 (1265 ca.), pergami n. 70 (1269.09.07), pergami n. 71 (1270.05.19), pergami n. 72 (1274.07.19), pergami n. 73 (1274.07.17), pergami n. 147 (1278.03.23), pergami n. 76 (1279.10.13), pergami n. 77 (1281.01.20), pergami n. 78 (1281.12.01), pergami n. 79 (1281.12.01), pergami n. 79 (1284.12.19), pergami n. 80 (1291.09.27), pergami n. 81 (1294.02.18), pergami n. 82 (1295.04.13), pergami n. 83 (1296.12.18), pergami n. 85 (1300.01.21), pergami n. 86 (1303.09.26), pergami n. 87 (1305.01.28), pergami n. 88 (1307.01.16), pergami n. 89 (1308.02.06), pergami n. 90 (1309.01.23), pergami n. 92 (1312.08.03), pergami n. 93 (1312.09.28), pergami n. 94 (1313.06.14), pergami n. 95 (1313.08.28), pergami n. 96 (1317.02.16), pergami n. 97 (1317.09.30), pergami n. 98 (1319.03.24), pergami n. 99 (1320.02.25), pergami n. 100 (1322.03.19), pergami n. 101 (1321.07.10), pergami n. 104 (1323.08.10), pergami n. 102 (1328.11.20), pergami n. 107 (1331.05.08), pergami n. 110 (1333.07.08), pergami n. 111 (1333.07.08), pergami n. 112 (1341.03.05), pergami n. 113 (1342.03.18), pergami n. 114 (1342.05.31), pergami n. 118 (1343.04.28), pergami n. 117 (1344.02.05), pergami n. 119 (1346.06.08), pergami n. 120 (1352.01.19), pergami n. 126 (1361.02.16), pergami n. 127 (1361.06.02), pergami n. 128 (1368.04.11), pergami n. 130 (1373.02.08), pergami n. 131 (1373.02.10), pergami n. 133 (1386.05.22), pergami n. 134 (1399.09.13) i pergami n. s.n. (1321...); ADG, Almoïna, Altar de Santa Anastàsia, pergami n. 57a (1226.04.24), pergami n. 53 (1228.11.24), pergami n. 55 (1244.11.03), pergami n. 59b (1326...), pergami n. 3 (1343.03.28), pergami n. 52 (1345.10.18), pergami n. 60 (1353.11.16) i pergami n. 34 (1359.07.06); ADG, Monacals, Seu de girona, Ardiaca de la Selva, pergami n. 11a (1337.12.02) i pergami n. 11b (1337.12.02); ADG, Lletres, vol. U-2, f. 62rv (1326.04.21), f. 4v-5r (1326.11.05); ADG, Notaria, vol. G-3, f. 235r-236r (1322.07.07) i full solt després del f. 136 (1322.07...), vol. G-4, f. 73r (1323.11.19), vol. vol. G-10, f. 59 (1335.06.20), G-21, f. 20v-29v (1348.05.26), vol. G-27, f. 207v-208r (1352.08.02); ADG, Mitra, Cartoral de Carlemany, f.208ab (1183.09.21); MARQUÈS, *Cartoral*...: n. 349); ADG, Visites Pastoral, vol. P-168, lligall 2.d., f. 21v-22v (1313.04.11) i lligall 2.f., f. 9r-10r

(1320.04.12), vol. P-4, f. 91rv (1329.10.22) i f. 195v (1329.12.09). AHCG, fons Calderó, pergami n. 3 (1124.11.15), pergami n. 16 (1233.06.17), pergami n. 31a (1263.08.31), pergami n. 31b (1265.11.30), pergami n. 36 (1265 ca.), pergami n. 39 (1270.02.07), pergami n. 40 (1271.02.16), pergami n. 47 (1277.11.24), pergami n. 48 (1281.12.11), pergami n. 49 (1283.02.01), pergami n. 51 (1284.02.19), pergami n. 52 (1286.01.02), pergami n. 53 (1286.03.26), pergami n. 56 (1295.02.14), pergami n. 64 (1303.04.01), pergami n. 68 (1307.02.09), pergami n. 73 (1312.01.11), pergami n. 77 (1317.03.04), pergami n. 78 (1317.04.25), pergami n. 88 (1322.12.17), pergami n. 89 (1322.12.20), pergami n. 90 (1322.12.20), pergami n. 91 (1323.01.05), pergami n. 92 (1323.05.05), pergami n. 93 (1323.05.05), pergami n. 95 (1325.04.23), pergami n. 104 (1330.08.09), pergami n. 107 (1333.02.24), pergami n. 108 (1334.12.06), pergami n. 110 (1335.03.14), pergami n. 111 (1335.12.12), pergami n. 112 (1336.07.20), pergami n. 116 (1337.12.20), pergami n. 119 (1340.02.17), pergami n. 122 (1341.12.13), pergami n. 125 (1343.01.16), pergami n. 126 (1343.04.26), pergami n. 127 (1343.06.06), pergami n. 128 (1344.07.29), pergami n. 132 (1347.07.03), pergami n. 133 (1348...), pergami n. 134 (1348.03.11), pergami n. 135 (1348.09.25), pergami n. 137 (1349.02.03), pergami n. 140 (1352.02.17), pergami n. 142 (1352.01.25), pergami n. 143 (1352.04.16), pergami n. 144 (1354.02.21), pergami n. 147 (1357.11.18), pergami n. 148 (1358.01.25), pergami n. 150 (1359.11.29). AHG, Hospital de Santa Caterina, pergami n. 88 (1263.02.08), pergami s. n. (1317.08.02), pergami n. 467 (1330.11.29), pergami s. n. (1333.01.05), pergami n. 526 (1333.12.28), pergami s. n. (1336.02.22), pergami n. 682 (1342.01.03) i pergami s. n. (1336.02.22); AHG, Hospital, expedients, capsa 415, lligall 755, n. 4 (1335.01.27); AHG, Hospici, vol. 166, s. f. (1314.09.14); AHG, Notarial, Girona-4, vol. 36, f. 9rv (1315.06.02), f. 9v-10r (1315.06.02), f. 10v-11r (1315.06.03), f. 11rv (1315.06.03), f. 11v-12r (1315.06.03), f. 12rv (1315.06.03), f. 13rv (1315.06.09), f. 13v (1315.06.09), f. 13v-14r (1315.06.10), f. 14r (1315.06.10), f. 14rv (1315.06.10), f. 14v (1315.06.10), f. 14v-15r (1315.06.10), f. 15r (1315.06.10), f. 15v-16r (1315.06.15), f. 15v (1315.06.15), f. 15v-16r (1315.06.15), f. 16r (1315.06.15), f. 16rv (1315.06.15), f. 16v (1315.06.15), f. 17r (1315.06.15), f. 17rv (1315.06.17), f. 17v-18r (1315.08.23), f. 18r (1315.08.25). ASD, pergami n. 101 (1230.06.17 ; MARQUÈS-146), pergami n. 180 (1258.07.08; MARQUÈS-255), pergami n. 275 (1287.10.12; MARQUÈS-367), pergami n. 350a, 350b i 351 (1301.06.05), pergami n. 352 (1301.06.06); ASD-427 (1312.02.11), pergami n. 440 (1313.03.05), pergami n. 500 (1318.12.13), pergami n. 520 (1320.03.20), pergami n. 524-1 (1320.08.21), pergami n. 524-2 (1320.08.21), pergami n. 524-3 (1320.08.23), pergami n. 524-4 (1323.06.22), pergami n. 524-5 (1323.06.05), pergami n. 524-6 (1323.08.21), pergami n. 524-7 (1323.08.22), pergami n. 524-8 (1323.08.22), pergami n. 524-9 (1323.08.22), pergami n. 524-10 (1323.08.22), pergami n. 524-11 (1323.08.23), pergami n. 524-12 (1324.05.31), pergami n. 548 (1322.03.01), pergami n. 549 (1322.03.21), pergami n. 550 (1322.03.22), pergami n. 584 (1325.10.10), pergami n. 701 (1335.08.03), pergami n. 709 (1336...), pergami n. 768 (1342.10.29), pergami n. 890 (1363.06.20), pergami n. 963 (1376.02.07), pergami n. 969 (1377.07.16), pergami n. 975 (1378.12.21), pergami n. 1027 (199.01.11), pergami n. 1028 (1399.02.10) i pergami n. 1030 (1399.04.05); ASD, llibre 11, f. 296 (1245.07.17; MARQUÈS, *Col·lecció...*: n. 196) i llibre 20, n. 19 (1349.10.30).

El terme de la parròquia de Riudellots de la Selva als segles XIII i XIV

